

HEMBYSE ARCHEOLOGIE

Gent, Bagattenstraat - Rozendaalken

ONDERZOEKSRAPPORT HEMBYSE ARCHEOLOGIE

N°. 173

ONDERDEEL 2: VERSLAG VAN RESULTATEN
VOORONDERZOEK ZONDER INGREEP IN DE
BODEM

Bureaustudie

De Smaele Bart & Pieters Hadewijch

2021

INHOUDSOPGAVE

1	ADMINISTRATIEVE FICHE	4
2	INLEIDING	5
3	BESCHRIJVEND GEDEELTE.....	7
3.1	Gewestplan.....	7
3.2	Beschrijving geplande werken en juridisch kader	8
3.3	Bodemgebruiksbestand- landgebruik (2001)	10
3.4	Bodembedekking (2012).....	12
3.5	Onderzoeksopdracht	13
3.6	Werkwijze	14
4	VASTSTELLING (“ASSESSMENT”)	15
4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	15
4.1.1	Traditionele landschappenkaart.....	15
4.1.2	Fysisch-geografische gegevens.....	16
4.1.2.1	Topografie	16
4.1.2.1	Hydrografische situering	19
4.1.2.2	Erosiegevoeligheid	20
4.1.3	Aardkundige situering	22
4.1.3.1	Tertiair geologisch.....	22
4.1.3.2	Quartaire geologisch.....	24
4.1.3.3	Bodemkaart van België.....	26
4.1.3.4	Gekende boringen.....	27
4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied en zijn omgeving...29	
4.2.1	Algemene historische situering van het plangebied	29
4.2.2	Relevante historische kaarten en plannen	31
4.2.2.1	Panoramisch Gezicht op Gent (1534)	31
4.2.2.2	Kaart van Jacob van Deventer (circa 1560)	33
4.2.2.3	Kaart van Horenbault (1619)	35
4.2.2.4	Kaart van Hondius en Sanderus (1641).....	36
4.2.2.5	Kaart van Villaret (1745-1748).....	37
4.2.2.6	Atlas van Ferraris (1777)	38
4.2.2.7	Plan van Goethals (1796)	39
4.2.2.8	Plan van Saurel (1849)	40
4.2.2.9	Plan parcellaire de la ville de Gand et d'une partie de sa banlieue (1854)	41
4.2.2.10	Kaart van het Sint-Pietersdorp (1874)	42
4.2.2.11	Plan parcellaire van Gevaert & Vanimpe (1878).....	43
4.2.2.12	Topografische kaarten Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw (1950-1970)	44
4.2.3	Relevante luchtfoto's.....	45
4.2.3.1	Orthofoto uit 1971	45
4.2.3.2	Orthofoto uit 1990	46
4.3	Archeologische situering van het onderzochte gebied	47
4.4	Datering en interpretatie van het onderzochte gebied.....	50

4.5	Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed.....	51
5	BESLUIT	52
5.1	Antwoord op de onderzoeksvragen.....	52
5.2	Besluit voor een algemeen publiek	53
6	BIBLIOGRAFIE	54
7	LIJST VAN FIGUREN.....	57
8	LIJST VAN BIJLAGEN	59

1 ADMINISTRATIEVE FICHE

Projectcode Onroerend Erfgoed	2021C290
Projectgebied	Gent, Bagattenstraat-Rozendaalken
Grootte projectgebied	346,62 m ²
Ligging	Vlaams Gewest, Provincie Oost-Vlaanderen, Gemeente Gent, hoek Bagattenstraat-Rozendaalken
Lambert 72-coördinaten (m)	(NW): X: 104709,431 x Y: 193260,330 meter (ZO): X: 104726,365 x Y: 193238,105 meter
Kadaster	Afdeling: 5 Sectie: E Percelen: 1232 B
Initiatiefnemer	(zie privacyfiche)
Uitvoerder	Hembyse Archeologie
Interne projectsigle Hembyse Archeologie	GEN-BAG
Type onderzoek	Archeologienota met uitgesteld traject
Verantwoordelijke uitgever van het onderzoeksrapport	Hembyse Archeologie
Plaats en jaar van uitgave	Gent, 2021
Wettelijk depot	ISSN 2566-2732
Bibliografische referentie	De Smaele B. & Pieters H., 2021. <i>Archeologienota naar aanleiding van nieuwe plannen voor het onderzoeksgebied Bagattenstraat-Rozendaalken</i> , Onderzoeksrapport Hembyse Archeologie 173, Gent.
Termijn van het onderzoek	1 werkdag
Betrokken actoren en specialisten met vermelding van rol/functie	Hadewijch Pieters/erkend archeoloog Bart De Smaele/erkend archeoloog/veldwerkleider Hembyse BV/erkend archeoloog
Gecontacteerde regiospecialisten	Gunter Stoops, Dienst Stadsarcheologie Stad Gent
Resultaten	13 ^e -eeuwse sporen, laatmiddeleeuwse stadsuitbreiding
Aanbeveling	Prospectie met ingreep in de bodem
Bewaarplaats archief	Hembyse Archeologie
Van toepassing zijnde Onroerenderfgoeddepot	Het onderzoeksgebied valt binnen het werkingsgebied van de Zwarte Doos, Dienst Stadsarcheologie Gent
Opmerkingen	Nvt.
<i>Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Hembyse Archeologie.</i>	

2 INLEIDING

In het najaar van 2017 werd Hembyse Archeologie de opdracht verleend om het archeologisch kennispotentieel van een gebied op de hoek van de Bagattenstraat en Rozendaalken in Gent te onderzoeken, dit conform het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Dit dient te gebeuren in de vorm van een archeologienota.

DISCLAIMER VOOR DE ERFGOEDCONSULENT

- ⇒ in 2017 is voor het huidige onderzoeksgebied reeds een bekrachtigde archeologienota opgemaakt, waarvan de bureaustudie is uitgevoerd onder AOE-projectcode 2017K33. De plannen voor de ontworpen toestand zijn echter gewijzigd, waardoor een nieuwe archeologienota aan de omgevingsvergunning dient te worden toegevoegd.
- ⇒ In de oorspronkelijke tekst van de in akte genomen archeologienota is inhoudelijk weinig veranderd, het gaat om hoofdstuk 3.2 (geplande werken).
- ⇒ In die zin is ook het Programma van Maatregelen niet gewijzigd, aangezien de impact op de bodem in de huidige geplande werken even ingrijpend is !

5

De archeologienota bestaat in zijn geheel uit drie delen:

1. Privacyfiche (niet publiek beschikbaar)
2. Het verslag van resultaten
3. Het programma van maatregelen

Voorliggend document is het tweede onderdeel, namelijk het **Verslag van Resultaten**. Hierin wordt het kennispotentieel van de site onderzocht, dit door middel van drie elementen:

1. De huidige fysieke staat van het onderzoeksgebied
2. De gekende en publiek beschikbare data
3. De kennis en ervaring van de erkend archeoloog
4. De kennis en ervaring van de regiospecialisten

De huidige fysieke staat van het onderzoeksgebied bepaalt het archeologisch traject: de grootte van het onderzoeksgebied, de juridische situering en het huidige landgebruik bepalen of de archeologienota in een regulier traject, dan wel in een uitgesteld traject dient te worden opgemaakt.

In onderstaande hoofdstukken zal de huidige fysieke staat van het onderzoeksgebied worden onderzocht, waarbij uit het beschrijvend gedeelte zal blijken welk traject (regulier of uitgesteld) de archeologienota zal moeten volgen. In

het onderdeel assessment zal middels de bodemkundige en historisch/archeologische data worden onderzocht wat het kennispotentieel van de site is, zodoende op een correcte manier kan worden besloten wat de te nemen maatregelen zijn, teneinde het archeologisch kennispotentieel van de site te kennen en dit kennispotentieel niet verloren te laten gaan.

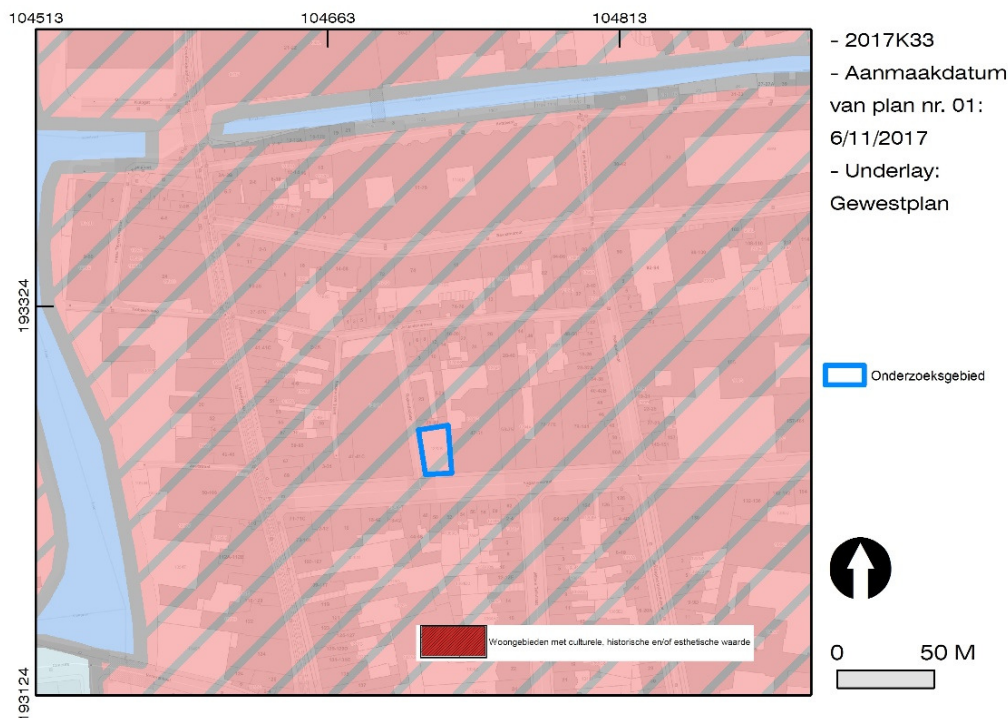
Hierbij moet worden benadrukt dat de kennis van het verleden een maatschappelijk waardevol goed is: het erfgoed staat ten dienste van de hele maatschappij, waarbij de initiatiefnemer conform de vigerende wetgeving zijn verantwoordelijkheid ten opzichte van dit erfgoed en de maatschappij als een goede huisvader opneemt en de nodige stappen onderneemt om het mogelijk aanwezige erfgoed binnen het onderzoeksgebied te kennen en voor vernieling te vrijwaren.

3 BESCHRIJVEND GEDEELTE

3.1 Gewestplan

Het onderzoeksgebied waarvoor een archeologienota dient te worden opgemaakt bevindt zich in het Vlaamse Gewest, Gemeente Gent, op de hoek van de Bagattenstraat en Rozendaalken.

Het onderzoeksgebied bevindt zich volgens het Gewestplan binnen een woongebied met culturele, historische en/of esthetische waarde (code 0101).

Figuur 1. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het Gewestplan.

Het Gewestplan is een verouderd planningsinstrument dat van kracht is op die plekken waar het niet vervangen werd door een nieuwer plan. De meest recente gewestplannen dateren van het jaar 2000. Hierna zijn de bestemmingen van het gewestplan op vele plaatsen gewijzigd door de opmaak van “ruimtelijke uitvoeringsplannen” (RUP), maar dat geldt niet voor het huidige onderzoeksgebied¹.

Om aan deze bestemming te voldoen wenst de initiatiefnemer een studentencomplex te bouwen. Hiervoor is een stedenbouwkundige vergunning vereist en in volgende hoofdstukken zal worden onderzocht waarom een

¹ <https://stad.gent/over-gent-en-het-stadsbestuur/stadsbestuur/wat-doet-het-bestuur/uitvoering-van-het-beleid/ruimtelijke-ordering/gemeentelijke-rups-en-bpas/bekijk-de-geldende-plannen/overzichtskaart-gemeentelijke-rups-en-bpas>

archeologienota noodzakelijk is en -op basis van de huidige fysieke situatie van het gebied- of dit in een regulier dan wel in een uitgesteld traject kan gebeuren.

3.2 Beschrijving geplande werken en juridisch kader

Voor de geplande werkzaamheden is een stedenbouwkundige vergunning vereist. Het projectgebied bevindt zich binnen een vastgestelde archeologische zone; de perceelsoppervlakte bedraagt meer dan 300m² en de geplande werkzaamheden behelzen een bodemingreep van meer dan 100m². Het betreft een privaatrechtelijke aanvrager van een stedenbouwkundige vergunning voor de bouw van een studentencomplex. In de eerste archeologienota stonden de geplande werken in functie van appartementen en niet in functie van studentenhuisvesting. Deze geplande werken nopen tot de opmaak van een archeologienota, die deel uitmaakt van de stedenbouwkundige vergunning.

De geplande werkzaamheden binnen het onderzoeksgebied omvatten:

- Het opbreken van de bestaande verharding (asfalt)
- Het aanleggen van funderingen, rioleringen en nutsleidingen
- Het bouwen van een ondergrondse fietsenstalling, berguimtes en technische ruimtes
- Het bouwen van een studentencomplex in 6 bovengrondse bouwlagen

De huidige geplande werken voorzien, net als in de plannen uit 2017, in een volledige verstoring van het bodemarchief.

In eerste instantie moeten de aanwezige structuren en verhardingen op het terrein (cf. infra) verwijderd worden. Dit kan pas na het bekomen van de stedenbouwkundige vergunning, waardoor de initiatiefnemer genoodzaakt is de archeologienota in uitgesteld traject uit te voeren. Voor gedetailleerde plannen wordt verwezen naar de bijlage.

Figuur 2. Inplantingsplannen en doorsnede (noord-zuid) van de geplande toestand.

Daarna worden de nodige grond- en infrastructuurwerken uitgevoerd. Voor de bouw van deze nieuwe infrastructuur zijn de geplande ingrepen van die aard dat er kan worden verondersteld dat het bodemarchief volledig zal worden verstoord. Alle funderingen, die voorafgaan aan de bouw van de ondergrondse fietsenstalling, dienen immers te worden aangelegd tot op vorstvrije diepte en voldoende draagkrachtige grond. De stabiliteitsstudie is nog niet uitgevoerd, deze zal uitwijzen op welke manier de funderingen dienen aangelegd, maar men kan een volledige verstoring van het bodemarchief verwachten.

3.3 Bodemgebruiksbestand- landgebruik (2001)

Zoals eerder vermeld maakt het opbreken van de bestaande parking op het terrein deel uit van de werken die binnen het onderzoeksgebied zijn gepland. De huidige fysieke situatie van het onderzoeksgebied dient te worden onderzocht om het archeologietraject correct te bepalen.

Met andere woorden: welke impact heeft het huidige bodemgebruik op het archeologietraject ?

Hiervoor kunnen zowel het bodemgebruiksbestand als de bodembedekkingskaart worden aangewend. Deze kaarten geven een eerste indruk van het landgebruik, waaruit de eerste stappen in het archeologietraject kunnen worden bepaald.

De kaarten geven tevens een eerste indruk van bodemingrepen die mogelijk reeds binnen het onderzoeksgebied hebben plaatsgevonden.

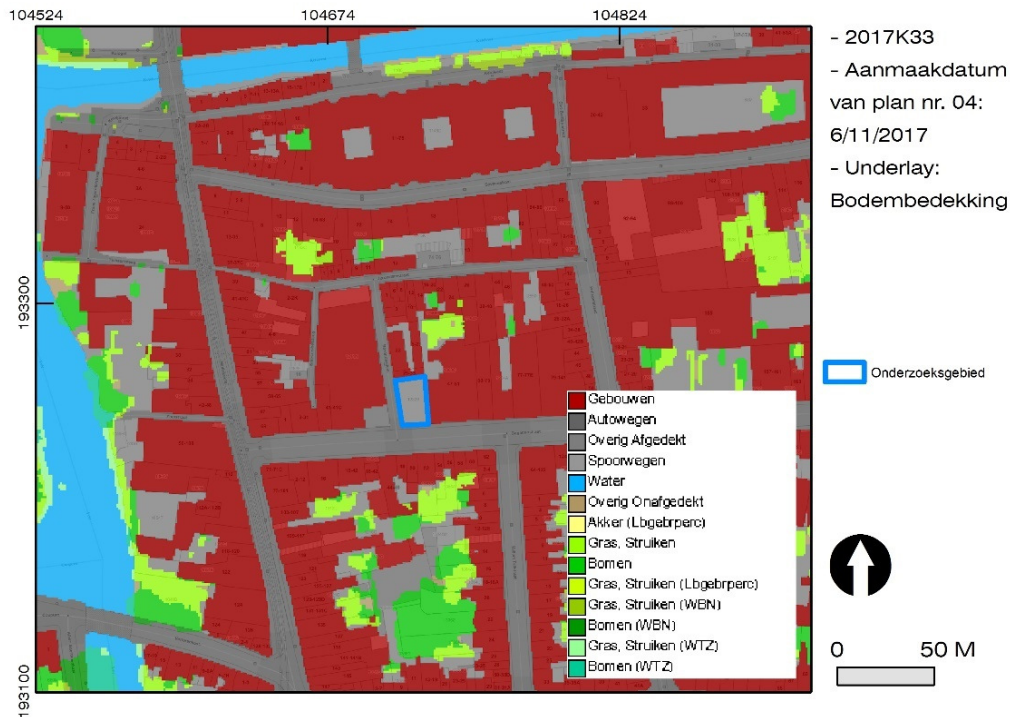

Figuur 3. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het landgebruik van de regio. Onder: foto van de situatie in oktober 2017 bij het plaatsbezoek.

Het volledige onderzoeksgebied staat ingekleurd als “kernstadbebouwing”, wat neerkomt op gebieden die voornamelijk bezet zijn door structuren en het transportnetwerk. Gebouwen, wegen en artificiële verharde oppervlakten die meer dan 80% van de totale oppervlakte uitmaken (minstens 80% is verhard). Dit komt overeen met de situatie die tijdens het plaatsbezoek werd aangetroffen: het onderzoeksgebied bestaat uit een geasfalteerde parking met een versleten hekwerk, types “bekaert” en “heras”. Dit gebruik als parking komt terug op de bodembedekkingskaart voor Vlaanderen.

3.4 Bodembedekking (2012)

Op de bodembedekkingskaart is de 21^e-eeuwse situatie, zoals deze tijdens het plaatsbezoek werd aangetroffen, correct weergegeven.

Figuur 4. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het bodembedekkingsbestand van de regio.

Het onderzoeksgebied staat ingekleurd als “overig afgedekt”, wat neerkomt op afgedekte oppervlakken die geen autoweg of gebouw zijn, zoals bijvoorbeeld een parking. Aangezien de parking niet bestaat uit steenslag of een ander zacht materiaal maar uit asphalt, is een vooronderzoek met ingreep in de bodem in deze fase van het onderzoek niet mogelijk.

Op basis hiervan kan worden besloten dat het onderdeel prospectie met ingreep in de bodem, zo dit noodzakelijk zou blijken voor de inschatting van het archeologisch kennispotentieel van de site, in een uitgesteld traject dient te gebeuren. Nu het archeologietraject gekend is, kan de onderzoeksopdracht worden afgebakend.

3.5 Onderzoeksopdracht

De onderzoeksopdracht bestaat, op basis van de voorliggende gegevens, uit een archeologienota met uitgesteld traject. Hiervoor moet dus een bureaustudie worden uitgevoerd om te bepalen wat het archeologisch kennispotentieel van de site is, hoe dit eventueel moet worden vastgesteld en wat de te nemen maatregelen zijn, zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten.

Concreet wordt getracht vast te stellen of een archeologische site binnen het projectgebied aanwezig is en wat de karakteristieken en de bewaringstoestand hiervan zijn. Tevens wordt de impact van de toekomstige werken op de ondergrond en het eventueel archeologische erfgoed vastgesteld.

De resultaten van dit onderzoek laten dan toe een gemotiveerd advies te formuleren met betrekking tot de vervolgstategie en de methodiek hiervan. De bureaustudie kan worden gedistilleerd tot onderstaande basisonderzoeksvragen:

- *Welke aanwijzingen bieden de bestaande landschappelijke en geologische bronnen aangaande de bewaringstoestand van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed?*
- *Welke aanwijzingen bieden de bestaande historische en archeologische bronnen over het aanwezige archeologisch erfgoed?*
- *Wat is de impact van de geplande werken op het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed?*
- *Is vervolgonderzoek noodzakelijk? Zo ja, welke is de te volgen strategie?*

13

Randvoorwaarden:

Het onderzoeksgebied is in gebruik als parking, bestaande uit een verharding van asfalt, waardoor het in deze fase van het onderzoek niet mogelijk is om terreinwerk uit te voeren i.e. het onderzoek dient in een uitgesteld traject te worden uitgevoerd.

Het uitgesteld archeologietraject neemt de vorm aan van een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het omvat volgende onderdelen:

1. De opmaak van een verslag van resultaten aan de hand van een bureaustudie
2. De opmaak van een programma van maatregelen met de -indien noodzakelijk- te volgen vervolgstategie (vooronderzoek met ingreep in de bodem)

Hierbij dient echter volgende opmerking gemaakt te worden: zolang er geen uitsluitsel gegeven kan worden aangaande de aan- of afwezigheid van archeologische sporen binnen het projectgebied, dient het volledige projectgebied als een archeologische site beschouwd te worden. Concreet betekent dit dat er geen bodemingrepen mogen plaatsvinden teneinde het eventueel aanwezige archeologisch bodemarchief niet te vernietigen.

3.6 Werkwijze

Om de huidige onderzoeksopdracht te volbrengen en een correcte inschatting te maken van het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed en kennispotentieel binnen het projectgebied, worden bestaande en publiek beschikbare bronnen geselecteerd, geraadpleegd en geïnterpreteerd. Dit leidt tot de voorwaardelijkheidsverklaring dat het onderzoek niet exhaustief is en een specifiek doel voor ogen houdt. Daarvoor worden zowel historisch kaart- en fotomateriaal, als archeologische en geologische bronnen geselecteerd, geraadpleegd en geïnterpreteerd. Er is tevens advies gevraagd van een derde, onafhankelijke partij, namelijk de Dienst Stadsarcheologie van de Stad Gent.

Hieraan gekoppeld werd op 21 oktober 2017 een terreininspectie uitgevoerd, met het oog op het waarnemen van relevante archeologische en landschappelijke indicatoren. Het uitvoeren van controleboringen was omwille van de aarde van het terrein fysiek onmogelijk. De kennis van de bodemopbouw van de site zal dus volledig op basis van reeds gekende geologische, bodemkundige, archeologische data moeten gebeuren.

Aangezien de opmaak van de archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet, is de bureaustudie voor de archeologienota met uitgesteld traject opgemaakt conform de vigerende *“Code Van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren”*, versie 2.0.

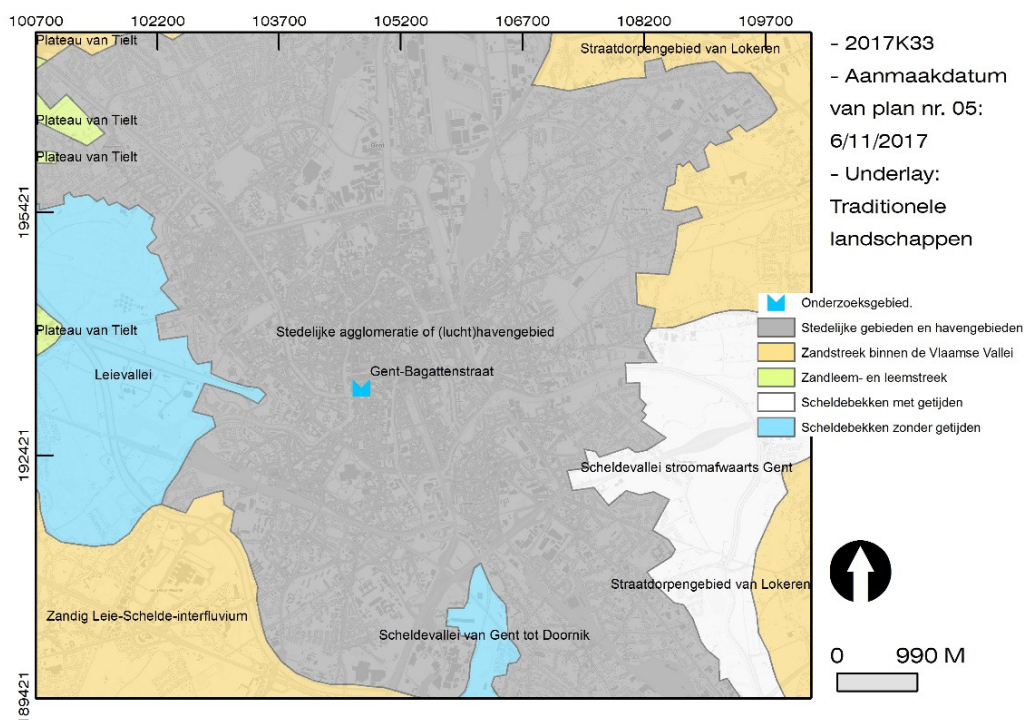
4 VASTSTELLING (“ASSESSMENT”)

4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

4.1.1 Traditionele landschappenkaart

Het onderzoeksgebied bevindt zich in het bruisende Gent, een stad met doorwrocht verleden en een meanderend heden. Het onderzoeksgebied maakt deel uit van een stedelijk weefsel dat met zijn herkenbare skyline een landschap op zich heeft gevormd. Gent heeft zich aldus in een traditioneel landschap genesteld. Deze grotere regionale landschapsgeheelen zijn in de traditionele landschappenkaart² vervat.

Gent bevindt zich binnen een stedelijk gebied met een historische eigenheid (zie §Historische beschrijving). De omliggende regio bevindt zich enerzijds binnen de zandstreek van de Vlaamse Vallei en anderzijds binnen de zandleem- en leemstreek. Enkele kleinere gebieden, ten zuiden en ten westen enerzijds en ten oosten anderzijds, behoren respectievelijk tot het Scheldebekken zonder getijden en het Scheldegebied met getijden en verwijzen nog naar de oorspronkelijke hydrografische situatie van de Gentse binnenstad.

Figuur 5. Situering van het projectgebied op de traditionele landschappenkaart.

² Antrop M., 2002. *Traditionele landschappen van het Vlaamse Gewest, Versie 6.1, opgemaakt door de Vakgroep Geografie van de UGent.*

De stad en het traditionele landschap zijn het resultaat van een hydrografische en geologische situatie, waarop de mens doorheen het verleden een onweerlegbare impact heeft gehad. In de volgende hoofdstukken zal worden onderzocht in welke geologische en bodemkundige situatie het onderzoeksgebied zich bevindt en welke sporen de mens hierin heeft achtergelaten.

4.1.2 Fysisch-geografische gegevens

4.1.2.1 Topografie

De traditionele landschappenkaart plaatst het onderzoeksgebied in een stedelijk gebied, waarbij reeds in deze fase van het onderzoek kan worden gesteld dat de landschappelijke ligging en de geschiedenis van de stad onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden.

Het credo gaat als volgt: de stad Gent is ontstaan rondom de samenvloeiing van de Leie en de Schelde. Dit is niet alleen de openingszin van vele stadgidsen, maar dit laat zich wel degelijk in het kaartmateriaal vertalen. De valleien van Leie en Schelde worden afgewisseld met hoger gelegen zandige opduikingen, die zelden hoger dan 15 meter boven de zeespiegel reiken, met de Blandijnberg, een getuigenheuvel van 29,10 meter hoogte als uitzondering. Deze laatste is gelegen op de plek waar beide rivieren het dichtst bij elkaar komen voor ze samenvloeien.³ De Blandijnberg is een langwerpige heuvel die als een restant van een oude tertiaire of Pleistocene schiervlakte beschouwd moet worden.

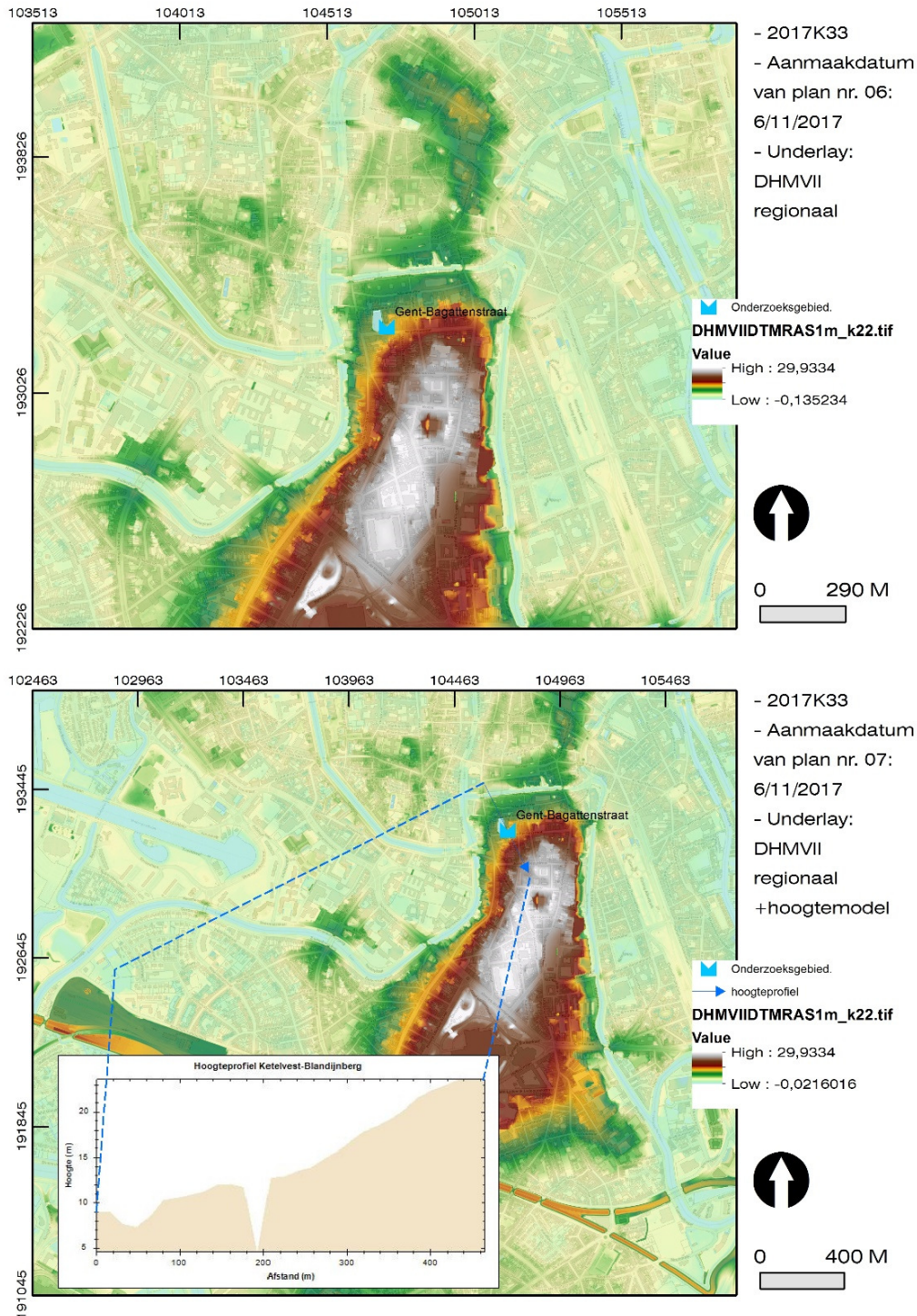
In de top van de heuvel is de klei van Asse aanwezig (cf. infra), terwijl in de flanken drie zandsteenbanken van het Lediaan als verstevigende elementen fungeren. Aan de basis wordt deze heuvel aan de oost- en westzijde ingesloten door de meanders van de Leie en de Schelde. De dalbodem ten noorden van de Blandijnberg heeft echter veel wijzingen ondergaan sinds het ontstaan van de stad. Dit gebied werd immers, veel meer dan nu het geval is, gekenmerkt door een groot aantal vertakkingen van waterlopen, waardoor de lage stad in feite een amalgaam werd van onregelmatig gevormde eilandjes. Deze vertakkingen werden nog aangevuld met kunstmatig gegraven grachten (cf. §Hydrografische situering). In de dalbodem is wel een aantal hoger gelegen zandheuvels bewaard gebleven, waarvan de belangrijkste begint aan de Kouter en via de Kalandeberg loopt naar de Zandberg. Van daaruit strekt ze zich verder uit over de Hoogpoort om vervolgens neer te dalen naar de Leie-oeveren.⁴

Het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II geeft het verschil tussen enerzijds de laagvlaktes van de Schelde en de Leie en anderzijds de zandige opduikingen duidelijk weer. Door het sterk verstedelijkte landschap valt de oorspronkelijke topografie echter vaak moeilijk te lezen. De Blandijnberg, met zijn top van 29m

³ Charles L. & Laleman M.C., 2006. *Het Gent boek*, Waanders Uitgevers, Zwolle.

⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Historische stadskern van Gent* [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140021> (geraadpleegd op 19-03-2021).

TAW, is het meest herkenbare punt, gelegen ten zuiden van het projectgebied. Een tweede herkenbare opduiking is deze van de Zandberg, ten noorden van de Blandijnberg.

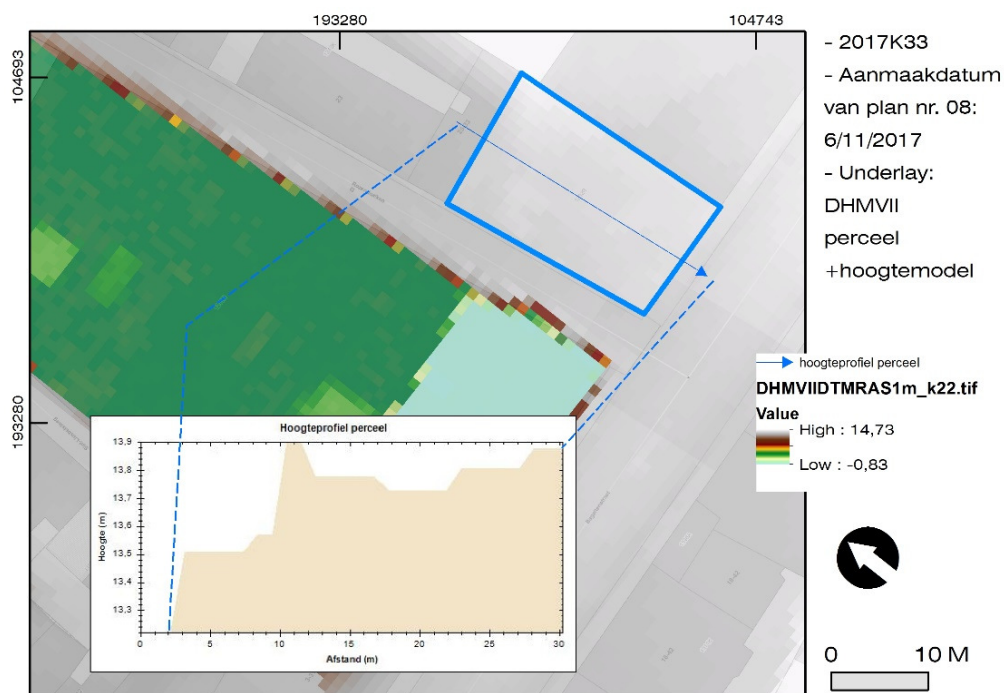

Figuur 6. Situering van het projectgebied op het DTM II.

Op het Digitaal Terreinmodel met resolutie van een TAW-waarde (Tweede Algemene Waterpassing) is het duidelijk dat het onderzoeksgebied zich beneden

aan de noordelijke rand van de Blandijnberg bevindt. Op het hoogtemodel is goed zichtbaar hoe het terrein in zuidoostelijke richting snel stijgt. De Ketelvest (cf. §Hydrografische situering) is goed zichtbaar als een in doorsnede U-vormige waterloop; de felle knik in het model is de bouwput van het huidige Rijksarchief (cf. infra) en het stijgende profiel getuigt van de noordelijke helling van de Blandijnberg. Het onderzoeksgebied bevindt zich op 240 meter op de X-as van het hoogtemodel en ligt zonder twijfel op de noordelijke helling van de getuigenheuvel.

Op een meer plaatselijk niveau blijkt dat het onderzoeksgebied zo goed als vlak is, met een lichte helling in zuidelijke richting. De huidige topografie is waarschijnlijk grotendeels kunstmatig.

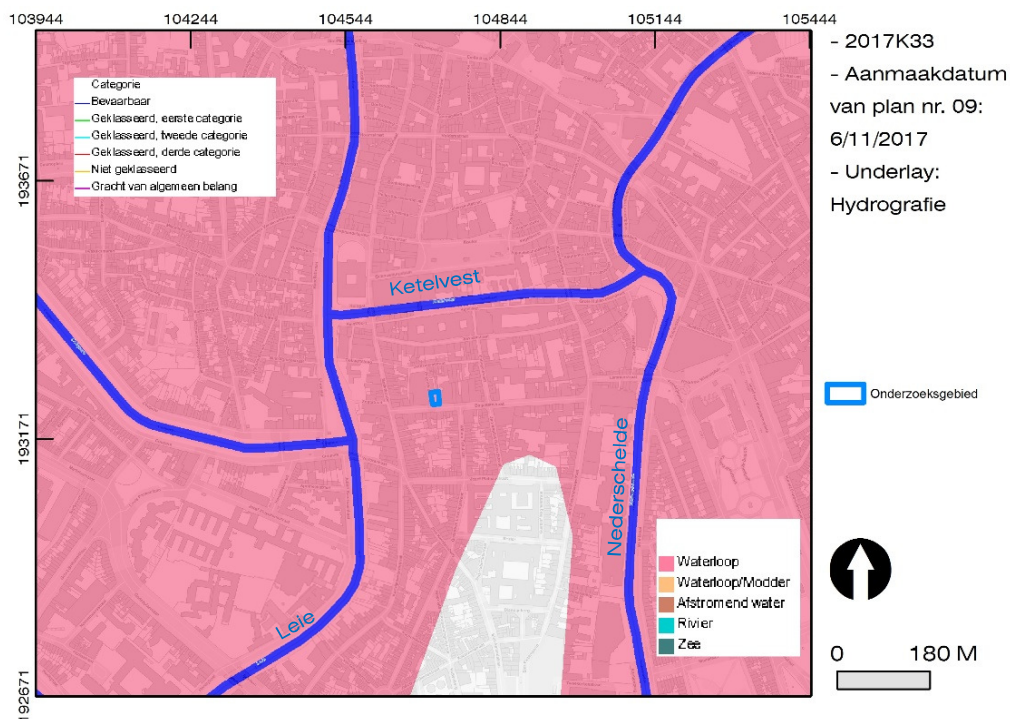
Figuur 7. Situering van het projectgebied op het DTM II.

Uit de topografische gegevens kan dus worden besloten dat het onderzoeksgebied geprangd zit tussen een getuigenheuvel en de Ketelvest. Deze situering ziet zich bevestigd in de hydrografische situering van het onderzoeksgebied.

4.1.2.1 Hydrografische situering

Een confrontatie tussen de gekarteerde van nature overstroombare gebieden en de hydrografische atlas, toont duidelijk aan hoe het onderzoeksgebied zich op het grensgebied tussen de Ketelvest, de Coupure en de Leie bevindt.

Het gebied is van nature overstroombaar vanuit een waterloop. Dit slaat op de aanwezigheid van de rivier de Leie, waarbij het onderzoeksgebied zich op de rechteroever van deze rivier bevindt. Heden is de rivier onder controle gebracht, maar in het verleden (i.e. zonder gecontroleerde waterhuishouding) zal de rivier een zeer grote invloed op het landschap en op de mens hebben uitgeoefend.

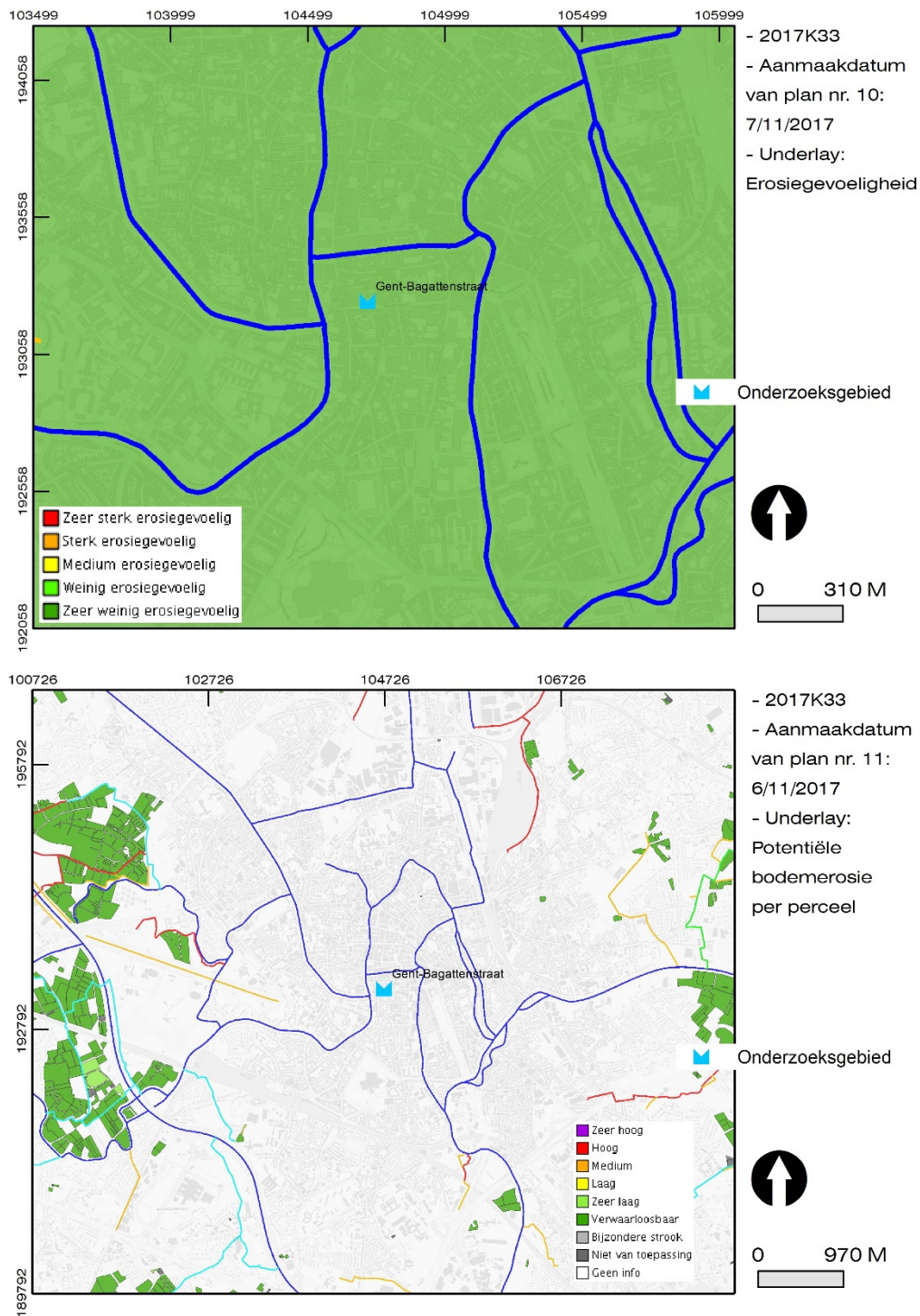
Figuur 8. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de hydrografische atlas.

Deze invloed zal echter indirect geweest zijn, omdat op basis van bovenstaande kaart blijkt dat het onderzoeksgebied zich op de rand van een overstroombaar gebied bevindt, wat er op duidt dat het gebied zich in een gradiëntsituatie tussen een hoge en droge rug en een lage, natte riviervallei bevindt. Dergelijke situaties hebben zowel op de mens als op de fauna en flora steeds een sterke aantrekkingskracht uitgeoefend.

Om in te schatten wat de kans op het aantreffen van archeologische sporen en structuren is, moet in deze situatie ook de erosie van het gebied onderzocht worden, omdat dit in sterke mate de bewaring van archeologische relictten kan beïnvloeden.

4.1.2.2 Erosiegevoeligheid

De mate waarin een gebied erodeert kan gevolgen hebben voor de archeologische waarde van het gebied: wanneer een site zich in een sterk tot zeer sterk erosiegevoelig gebied bevindt, is algemeen gesteld de kans op bewaring kleiner, of is de kans op het beschadigen van dit archeologisch erfgoed groter. Anderzijds kunnen archeologische lagen door geërodeerde pakketten worden afgedekt, waarbij de kans op een goede bewaring over het algemeen verbetert (of beter wordt geacht). Om de erosiegevoeligheid van het onderzoeksgebied in te schatten kunnen zowel de Erosiegevoeligheidskaart voor Vlaanderen als de Potentiële bodemerosiekaart per perceel worden onderzocht.

Figuur 9. Erosiegevoeligheid van het onderzoeksgebied in twee kaarten.

De Erosiegevoeligheidskaart voor de Vlaamse Gemeenten geeft voor elke gemeente in Vlaanderen de gemiddelde gevoeligheid voor bodemerosie weer (de dato 2006). De kaart geeft dus op niveau van Vlaanderen een eerste indicatie van de locatie van erosiegevoelige gebieden. De kaart is een afgeleide van de

Potentiële bodemerosiekaart per perceel (de dato 2006). Op de Erosiegevoeligheidskaart voor de Vlaamse Gemeenten staat het gebied ingekleurd als “Zeer weinig erosiegevoelig”. Het onderzoeksgebied is niet fundamenteel veranderd sinds 2006, dus de kaart is nog steeds van toepassing.

Op de potentiële bodemerosiekaart per perceel, die een meer gedetailleerd beeld geeft, staat het onderzoeksgebied niet gekarteerd (“geen info”). Hoogstwaarschijnlijk was het gebied oorspronkelijk ook al gekenmerkt door een lage erosiegevoeligheid, aangezien het zich binnen een van nature overstroombaar en dus vrij laag gelegen gebied bevindt.

Dit betekent dus ook dat de mogelijk aanwezige archeologische sporen en structuren binnen het onderzoeksgebied weinig aan erosie zijn blootgesteld geweest. Resten van de menselijke activiteiten in het verleden zijn waarschijnlijk niet van de helling afgespoeld en anderzijds zijn ze evenmin door natuurlijke sedimenten bedekt geworden.

De oorzaak van deze vrij stabiele situatie moet gezocht worden in de geologische opbouw van het gebied, die in een volgend hoofdstuk zal worden onderzocht. De geologische situatie heeft tevens een enorme impact gehad op hoe de mens in het verleden de gronden heeft waargenomen en geïnterpreteerd.

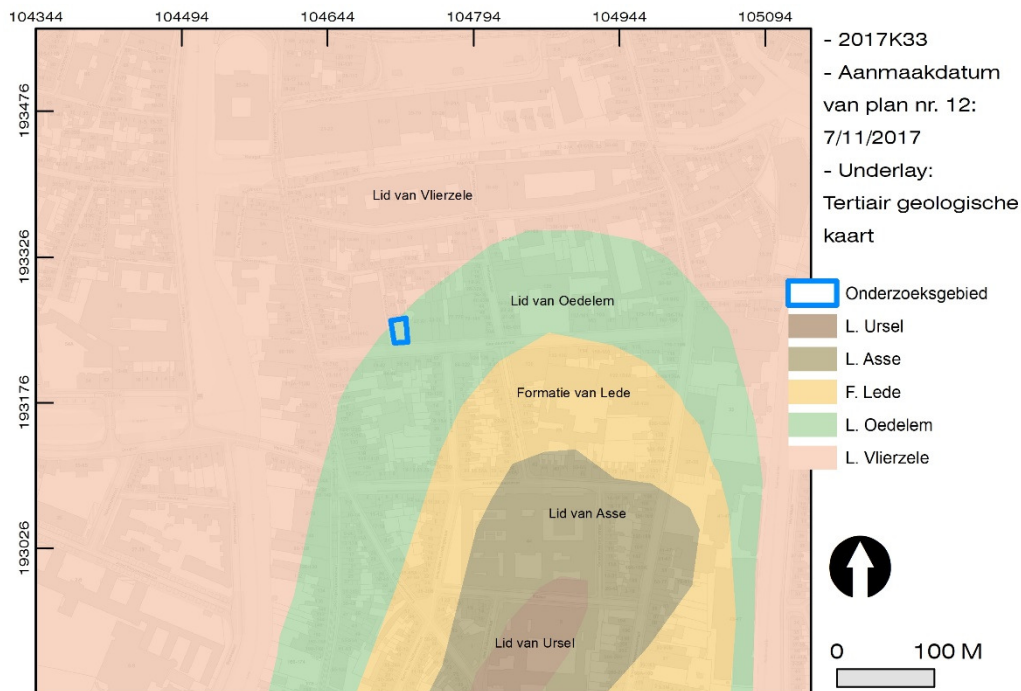
4.1.3 Aardkundige situering

22

4.1.3.1 Tertiair geologisch

De diepste lagen die in het onderzoeksgebied door de mens in het verleden konden worden aangesneden, zijn de tertiaire geologische eenheden in de ondergrond. Deze worden aangesneden bij het uitgraven van uitermate diepe structuren, zoals bijvoorbeeld waterputten en grachten (denk aan grachten van mottekastelen of forten). Deze lagen kunnen ook zijn aangesneden omwille van hun waarde als grondstof: in het geval van kleiafzettingen kunnen deze voor bijvoorbeeld baksteenproductie zijn aangewend.

De tertiaire (het geologische tijdvak van 66,0 tot 2,58 miljoen jaar geleden) gelaagdheden in de ondergrond van het onderzoeksgebied bestaan voor het grootste deel uit bodems van het zogenaamde Lid van Oedelem, of de “Zanden van Aalter” (HCOV 0630). Het Lid van Oedelem vormt samen met het Lid van Beernem de Formatie van Aalter. Deze formatie is gevormd tijdens het Boven-Paniseliaan, met andere woorden ongeveer 48 miljoen jaar geleden.

Figuur 10. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.

Deze afzettingen bestaan uit bleekgrijs, matig fijn tot fijn zand dat bovenaan sterk fossilhoudend is, en onderaan eerder fossielarm. Soms komen drie gescheiden niveaus kalkzandsteen voor. Het Lid van Oedelem is kalkhoudend en bevat veel schelpgruis. Het werd afgezet nabij riviermondingen, in wadden en lagunes.

Onder de Formatie van Aalter ligt de Formatie van Gentbrugge, zoals zichtbaar is in de noordwestelijke hoek van het projectgebied, waar het Lid van Vlierzele komt dagzomen. De Formatie van Gentbrugge bestaat uit mariene klei-, silt- en zandlagen, afgezet in de zee die het noorden van België bedekte in het Ypresiaan (rond 50 miljoen jaar geleden, in het Vroeg-Eoceen). Het "Lid van Vlierzele" bestaat dus uit marien zand. Dit zogenaamde "Zand van Vlierzele en/of Aalterbrugge" (code HCOV 0640) kenmerkt zich door grijsgroen glauconiethoudend fijn zand dat duidelijk horizontaal of kruisgewijs gelaagd is en kleilenzen bevat. Bovenaan komen humeuze tussenlagen voor en plaatselijk zijn dunne zandsteenbankjes waar te nemen. Naar onder toe gaat de formatie over in homogeen kleig zeer fijn zand.⁵

Op het moment dat deze zanden werden afgezet was er überhaupt van de mens of van Gent nog geen sprake, maar de erfenis van deze oerzee heeft tot op vandaag zijn invloed. Deze lagen zijn afgedekt door quartaire sedimenten en zowel de tertiaire als de quartaire gelaagdheden hebben de mens in het verleden en het gebruik van het land sterk beïnvloed.

⁵ VMM, 2008. *Grondwater in Vlaanderen: het Centraal Vlaams Systeem*, Vlaamse Milieumaatschappij, Aalst.

4.1.3.2 Quartair geologisch

Op de quartair geologische kaart staan de bodemtypes weergegeven die afgezet zijn in het quartaire tijdvak (onderverdeeld in het Pleistoceen en het Holoceen, respectievelijk voor en na de laatste ijstijd), met name vanaf 2,58 miljoen jaar geleden tot op heden. Deze afzettingen zijn meestal vrij ondiep aan de oppervlakte aanwezig en zijn in grote mate bepalend voor menselijke activiteiten zoals landbouw, veeteelt, enzovoort.

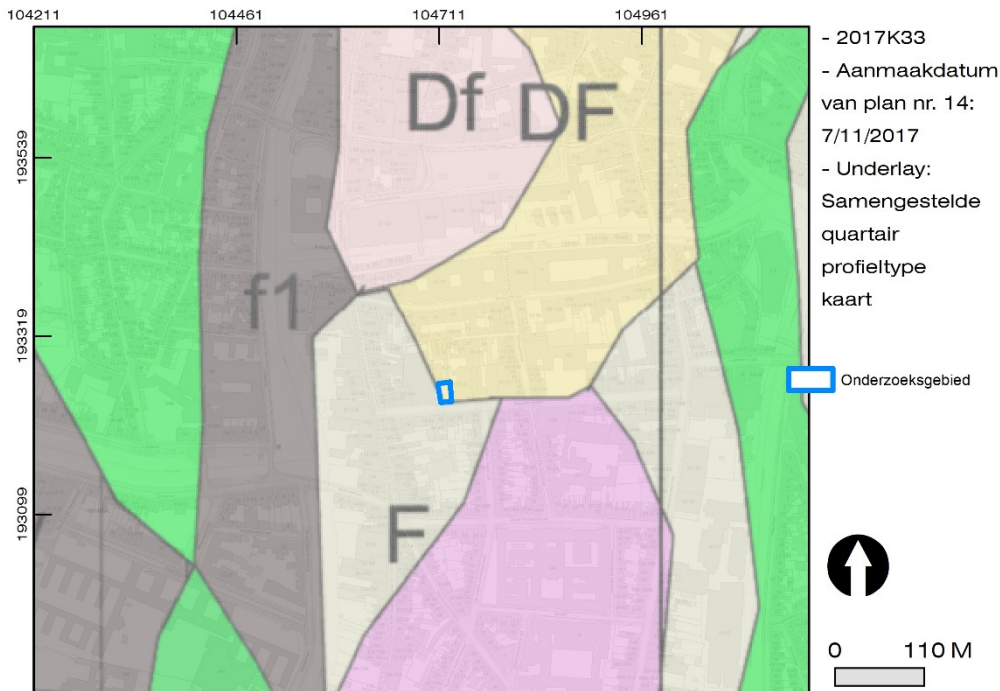
Figuur 11. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.

Het onderzoeksgebied staat ingekleurd als zijnde profieltype 3. Dit profieltype bestaat in theorie uit twee karteereenheden die boven elkaar zijn afgezet. Aan de basis van deze afzettingen bevinden zich fluviatiele afzettingen uit het Laat-Pleistoceen. Deze worden afgedekt door een pakket eolische afzettingen uit het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), of mogelijk uit het Vroeg-Holoceen. Het betreft fijne afzettingen (zand tot silt) door polaire winden uit de laatste ijstijd. In de praktijk komt dit neer op zand en zandleem.

De quartair-geologische kaart beschikt over een verklarende tekst bij het kaartblad Gent, waardoor de beschikbare quartaire gegevens op een grotere schaal (1/50.000) kunnen afgelezen worden.⁶ Op deze kaart worden de quartaire

⁶ Haecon, in samenwerking met Prof. Dr. De Moor G., 2000. Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart, kaartblad 22 Gent, Vlaamse Overheid, dienst Natuurlijke Rijkdommen, Brussel.

afzettingen meer in detail weergegeven, waardoor een betrouwbaarder beeld van het mogelijk aanwezige bodemtype kan opgesteld worden.

Figuur 12. Situering van het projectgebied op de samengestelde quartair profieltype kaart.

25

Het projectgebied staat gekarteerd als behorende tot het type DF, wat neerkomt op (van boven naar onder) enerzijds eolische afzettingen uit het Pleistocene (D) en anderzijds fluviatiele afzettingen uit het Weichseliaan (F).

Tijdens de laatste fasen van het Weichseliaan werden de dalbodems van onder andere het Leidedal en de Scheldevallei opgevuld met residuele fluvioperiglaciaal sedimenten waarbij een accumulatie van sedimenten plaatselijk en tijdelijk werd afgewisseld met erosiefasen. Het periglaciaal karakter blijkt uit de vele niveaus met diverse cryoturbaties die in deze afzettingen werden aangetroffen. Ter hoogte van het projectgebied bestaat dit fluvioperiglaciaal sedimentpakket hoofdzakelijk uit een zandig lithosoom, dat echter op vele plaatsen gescheiden wordt door een lemig facies. Beide lagen zijn echter niet altijd voldoende gedifferentieerd (of althans niet als gedifferentieerd opgetekend). De grofste sedimenten (grindlagen) bevinden zich overwegend aan de basis. De zandige lithosomen vertonen een uitgesproken erosieve basis, dikwijls gekenmerkt door een restgrindlaagje.

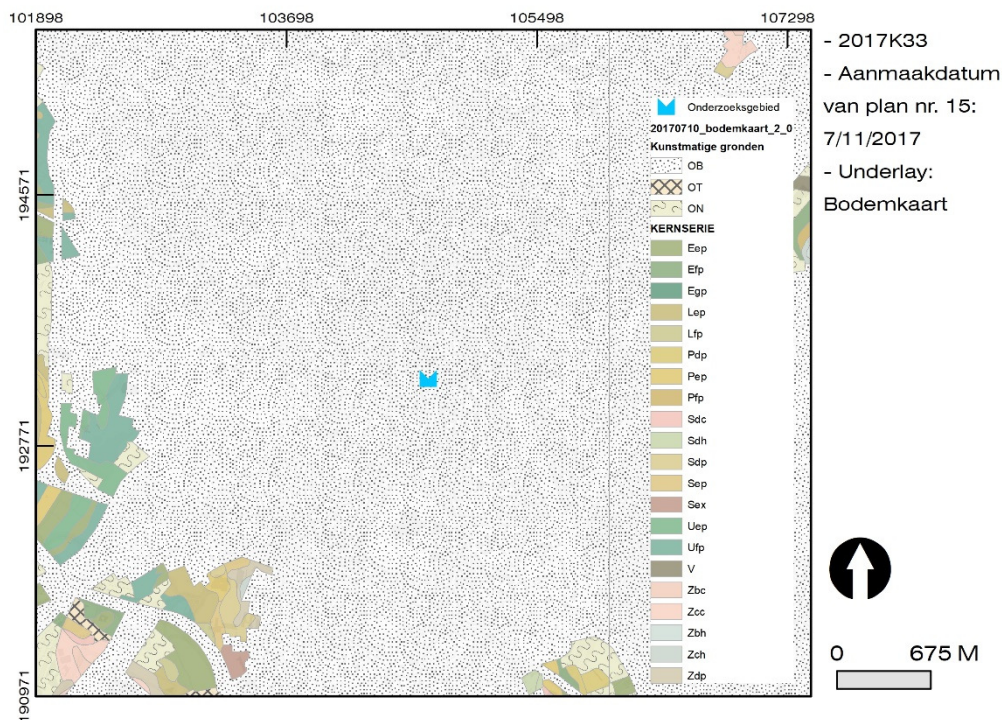
Dit pakket wordt afgedekt door een zogenaamd Eind-Weichseliaan dekzand. Het betreft zanden die getuigen van eolische afzettingsomstandigheden en gekarakteriseerd worden door kleine cryoturbaties. Het werd afgezet door overheersende noordenwinden. De dikte van dit pakket dekzanden bedraagt minder dan 5 meter en hun textuur varieert van licht zandleem tot zand.

Zand en zandleem laten zich gemakkelijk bewerken (landbouw) en zandleem is vrij vruchtbaar. Het feit dat het gebied dus vruchtbare en relatief arbeidsextensieve gronden herbergt, is een aantrekkingspool voor menselijke activiteiten.

4.1.3.3 Bodemkaart van België

De menselijke activiteiten hebben zich sinds jaar en dag toegespitst op landbouw en veeteelt en in die optiek zijn de bodems in België geïnventariseerd naar - voornamelijk- de bodemtextuur en de vochtigheid, met het oog op een duidelijk beeld van waar welke gewassen geteeld kunnen worden.

Op de bodemkaart van België staat het projectgebied gekarteerd als OB, wat neerkomt op bebouwde gebieden. Het volledige moderne stadscentrum van Gent staat aldus ingekleurd, wat er echter niet op wijst dat het gebied nooit als landbouwgrond is gebruikt (integendeel, er zijn aanwijzingen voor kleinschalige akkerbouw tijdens de IJzertijd, zie §Archeologische situering).

26

Figuur 13. Situering van het projectgebied op de bodemkaart.

De omliggende gebieden staan gekarteerd als variaties op bodemseries P, S, Z en U. De aanwezigheid van deze bodemtypes wordt verklaard door de topografische ligging van de stad Gent. De zandige hoogtes betreffen in hoofdzaak lichte zandleembodems (P-type), en worden afgewisseld met alluviale bodems gaande van lemig zand (S) en zandleem (P) tot klei (U).⁷

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Historische stadskern van Gent* [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140021> (geraadpleegd op 18-03-2021).

Gezien de landschappelijke ligging van het projectgebied, aan de voet van een zandige opduiking, kan men een eerder lichte zandleembodem verwachten.

Op basis van bovenstaande gegevens kan worden besloten dat de bodemgesteldheid binnen het onderzoeksgebied gunstig is voor menselijke activiteiten, zowel in het heden als in het verleden. Er kan tenslotte worden onderzocht of deze data ook bevestigd worden door de boringen die in de Databank Ondergrond Vlaanderen zijn opgenomen.

4.1.3.4 Gekende boringen⁸

In de nabijheid van het onderzoeksgebied zijn reeds enkele boringen uitgevoerd, zij het niet met archeologische doeleinden in gedachten. Het zijn eerder sonderingen voor het bepalen van draagkracht of samendrukbaarheid.

Boring met code *GEO-76/330-hb7* werd uitgevoerd in 1976 met een goede betrouwbaarheid door het Rijksinstituut voor Grondmechanica. Er is sprake van een pakket geroerde grond of aanvulling van 1,70 meter dik, bovenop de quartaire sedimenten. Deze quartaire afzettingen kenmerken zich door een geelbruin al dan niet leemhoudend fijn zand dat weinig kalkhoudend is. Op een diepte van 6,20 meter werden de tertiaire lagen aangeboord. Het toenmalige maaiveld waarop de boring werd gezet, bevond zich op 13,5 meter ten opzichte van de TAW, wat min of meer de oorspronkelijke hoogte van het terrein benadert. De opmerking dat het maaiveld volgens het huidige DHMVII op slechts 4,13 meter gelegen is, kan gepareerd worden doordat de data van het hoogtemodel werden opgenomen ten tijde van de bouwput van het vernieuwde Rijksarchief waarvan de bouw werd aangevat in 2012.

Boring met code *1405-B270120171* werd uitgevoerd in januari 2017, maar biedt weinig relevante informatie. Er is slechts sprake van een “vettig” pakket van 5 meter dikte, waaronder zich een 4 meter dik “vettig pakket met groen zand” bevindt. Meer dan een opsomming van gekende indicatoren biedt deze boring bijgevolg niet.

Tot slot kan nog melding gemaakt worden van boring met code *GEO-76/329-b26*, eveneens in de Bagattenstraat. Ook deze boring werd gezet in 1976 door het Rijksinstituut voor Grondmechanica en staat aangeduid met een goede betrouwbaarheid. De boring maakt eveneens melding van een pakket geroerde of aangevulde grond, en dit tot op een diepte van 2,5 meter onder het toenmalige maaiveld (wat slechts een halve meter verschil oplevert ten opzichte van het DHMVII). De aangeboorde lagen die zich hieronder bevinden, worden geïdentificeerd als tertiaire sedimenten uit het Paniseliaan.

⁸ <https://www.dov.vlaanderen.be/>

Figuur 14. Situering van DOV-boringen ten opzichte van het projectgebied.

Er moet worden besloten dat de boringen, opgenomen in de DOV, voor het huidige onderzoeksgebied onvoldoende informatie aanleveren met betrekking tot de bodemopbouw. Ze laten bijgevolg niet toe om uitspraken te doen omtrent de al of niet aanwezigheid van een geroerde of aangevulde bodemopbouw binnen het projectgebied. In een volgend hoofdstuk wordt dan ook nader ingegaan op de (bouw)geschiedenis van het projectgebied en welke invloed deze heeft gehad op de bewaringstoestand van het eventueel aanwezige archeologische bodemarchief.

4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied en zijn omgeving

4.2.1 Algemene historische situering van het plangebied

De historische situering van het onderzoeksgebied valt voor de oudste historische situering samen met de algemene historische situering van de Stad Gent⁹, waarvan het ontstaan moet worden gezocht in de geografische ligging. Over de historische en stads-geografische evolutie van Gent is echter al heel wat inkt gevloeid, en onlangs werd nog een vernieuwde visie uiteengezet naar aanleiding van voortschrijdende inzichten afkomstig uit talrijke studies en opgravingen. Hierbij werd de traditionele opvatting die stelt dat Gent in de 7^e eeuw ontstaan is herzien. Immers werd het bestaan van een belangrijke Gallo-Romeinse nederzetting aangetoond die minstens gedurende drie eeuwen (circa 50 tot 350 na Christus) ononderbroken werd bewoond¹⁰ en gelokaliseerd kan worden in de richting van Destelbergen (Eenbeekeinde). Deze vicus strekte zich uit in westelijke richting, langs de huidige Dendermondsesteenweg op een hogere zandrug, die doorliep tot aan de samenvloeiing van de Leie en de Schelde, waar Amandus in het tweede kwart van de 7^e eeuw de Sint-Baafsabdij zou stichten.

Een kleine villa of Gallo-Romeinse nederzetting bevond zich eveneens op de Blandijnberg, op de plaats waar kort na 650 een tweede klooster gesticht wordt, met name Blandinium, de latere Sint-Pietersabdij. Verscheidene losse vondsten, verspreid over de stad teruggevonden, wijzen eveneens op een verspreide menselijke aanwezigheid vanaf de Gallo-Romeinse periode.

Op het einde van de 9^e eeuw ontwikkelde zich een tweede portus nabij de grafelijke burcht, waarna deze in de 10^e eeuw vergroeide met de hoger genoemde Portus Ganda tot het typisch middeleeuwse Gent met voornamelijk handels- en ambachtskarakter. Circa 1100 bedroeg de stadsoppervlakte van de Kuip 80 hectare en werd ze omgeven door een eerste versterkingsgordel van deels natuurlijke en deels gegraven waterlopen. Hierbij vormde de Ketelvest¹¹ de begrenzing tussen de portus en het Sint-Pietersdorp dat zich ten zuiden van de stad ontwikkelde en waartoe dus ook het huidige projectgebied behoorde.

⁹ Charles L. & Laleman M.C., 2006. *Het Gent boek*, Waanders Uitgevers, Zwolle.

¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Gent – middeleeuwse stadskern* [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121063> (geraadpleegd op 18-03-2021).

¹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Ketelvest* [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/103125> (geraadpleegd op 18-03-2021).

Figuur 15. Foto van één van de twee bewaarde grensstenen die verwerkt is in de gevel van het Sint-Barbaracollege, gelegen tussen de Ketelvest en de Savaanstraat.¹²

In de loop van de 12e eeuw kwam een economische bloei tot stand door de ontwikkeling van de lakennijverheid en de handel waardoor de bevolking van de stad sterk aangroeide. Dit noopte tot gebiedsuitbreiding waardoor de stad uit haar eerste omheining groeide. De omliggende gebieden en landelijke kernen, door de graven aan het gezag van de abdijen onttrokken en in leen gegeven aan aanzienlijke families, werden geleidelijk aan afgekocht en onder het toezicht van de Schepenen geplaatst. Hierbij werd onmiddellijk een tweede verdedigingsgordel met grachten, dammen en versterkte poorten voorzien om de nieuwe gebieden te beschermen. Deze stadsgordel vormde echter geen aaneengesloten geheel, maar werd ten dele gevormd door onbewoonde laag gelegen gronden die door een sluizensysteem onder water gezet konden worden. Binnen deze 14^e-eeuwse stadsomwalling bevonden zich eveneens verschillende onafhankelijke, zelfs omwalde kernen met eigen bestuur, waaronder ook de landelijke kernen van het Sint-Pietersdorp waarvan enkel het noordelijke deel was bebouwd. Ook binnen de omwalde stad bevonden zich heel wat onbewoonde gebieden met weilanden, akkers en moerassige hooilanden die onder andere als bleekvelden werden gebruikt. De verschillende bebouwde kernen waren toegankelijk via een straalvormig wegennet dat vanuit de oude stadskern vertrok. Het betreft oude landwegen die door de versterkte muren waren ingesloten en die zich hierbuiten voornamelijk na de 18^e eeuw ontwikkelden. Deze uitvalswegen zullen de stadsplattegrond blijven bepalen, in die zin dat in eerste instantie de gronden tussen deze straten (vrij onsystematisch) opgevuld zullen worden alvorens nieuwe

¹²

https://get.google.com/albumarchive/116280733175678137534/album/AF1QipPLkAo8NNiKh0Sm0tScELAEatnQdt6oY-hhVgdS/AF1QipMc8sOGrGzu0_pRBteCEECAms5DLDveCP063HI

stadsuitbreidingen noodzakelijk zullen blijken. Op het einde van de 18^e eeuw werden de kerkelijke goederen van het Sint-Pietersdorp verbeurd verklaard en werden ze onderworpen aan het stedelijk gezag. Op die manier vermeerderde de oppervlakte van de stad aanzienlijk. In de loop van de eerste helft van de 19^e eeuw werden ook alle onbebouwde gebieden opgevuld. Door binnenblok-bebouwing werden ook de voorheen waardeloze gronden (als achtertuinen) gevaloriseerd.

Het gebied van het zogenaamde Sint-Pietersdorp, tussen de Leie, de Ketelvest en de Boven-Schelde, was sinds 1253 binnen de stadsomwalling gelegen maar bleef tot 1796 onafhankelijk en beheerd door de Sint-Pietersabdij. Twee grote aan de rivier gelijklopende invalswegen doorkruisten de stad. Het betreft enerzijds de as Nederkouter - Kortrijksepoortstraat en anderzijds de as Walpoortstraat - Sint-Pietersnieuwstraat - Overpoortstraat. De oude straatjes van het dorp behielden hun oude tracé, doch worden gekenmerkt door overwegend 19e-eeuwse bebouwing. Tussen 1860 en 1883 werd een groot aantal straten verbreed, waaronder ook de Bagattenstraat (in 1861) en verbonden door nieuwe en/of verbrede straten, zoals de Pollepelstraat (1881).

4.2.2 Relevante historische kaarten en plannen

Om de archeologische waarde van het onderzoeksgebied in te schatten wordt in onderstaand hoofdstuk historisch kaartmateriaal onderzocht.

31

4.2.2.1 *Panoramisch Gezicht op Gent (1534)*

Het oudste beschikbare kaartmateriaal waarop de stad Gent in zijn geheel wordt afgebeeld, is ook het meest bekende en dateert uit 1534. Het betreft een anoniem werk, dat wellicht in opdracht van de Sint-Baafsabdij werd gemaakt.¹³ Het schilderij portretteert immers de hele stad Gent, gezien vanop de Sint-Amandsberg ten oosten van de stad en legt daarbij de klemtoon op de ommuurde abdij met de grote monnikenkerk en het Sint-Baafsdorp dat op de voorgrond staat afgebeeld¹⁴ en in de loop van de 14^e eeuw binnen de stadsomwalling werd opgenomen. Niet alleen de stadskern, maar ook het landschap en een aantal kernen buiten de poorten worden in beeld gebracht.¹⁵ Topografisch geeft dit werk een vrij nauwkeurig beeld van het laatmiddeleeuwse Gent (met uitzondering van het hoge vogelperspectief van waaruit het zicht is gemaakt, nvdr.).

¹³ Sommige auteurs zijn van mening dat de opdracht voor dit schilderij gegeven werd door de Sint-Baafsabdij omdat deze zo prominent op de voorgrond staat afgebeeld. Vermoedelijk kan dit eerder verklaard worden door het perspectief van waaruit de stad geschilderd werd, met name de hoogte van de Sint-Amandsberg of Kapelleberg die een panoramisch zicht op de stad mogelijk maakte. De aanwezigheid van de wapenschilden van de stad Gent en het graafschap Vlaanderen bovenaan het stadsgezicht bevestigen dat wellicht de stad zelf de opdrachtgever was.

¹⁴ Charles L. & Laleman M.C., 2006. *Het Gent boek*, Waanders Uitgevers, Zwolle.

¹⁵ Laleman M.C., 2014. *Het Panoramisch Gezicht op Gent 1534*, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde LXVIII, Gent*, p. 165-207.

Figuur 16. Het Panoramisch Gezicht op Gent.¹⁶

Op het Panoramisch Gezicht op Gent wordt de zone tussen de Ketelvest (noorden), de Walpoortstraat (oosten), de Bagattenstraat (zuiden) en de Nederkouter (westen) reeds afgebeeld zoals dit gebied vandaag gekend is. Het wegennet en de bouwblokken blijven in grote mate ongewijzigd tot op heden. Ook het kleinere steegje Rozendaalken wordt reeds duidelijk weergegeven, wat de situering van het projectgebied vergemakkelijkt. Op de hoek van het Rozendaalken en de Bagattenstraat lijkt reeds bebouwing te worden weergegeven. Het bouwblok lijkt (bijna) volledig gesloten te zijn, met een open ruimte in het binnenplein.

¹⁶ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2e/Hires_1534_STAM_GENT.jpg

Figuur 17. Situering van het projectgebied ten opzichte van het Panoramisch Gezicht op Gent (detail).¹⁷

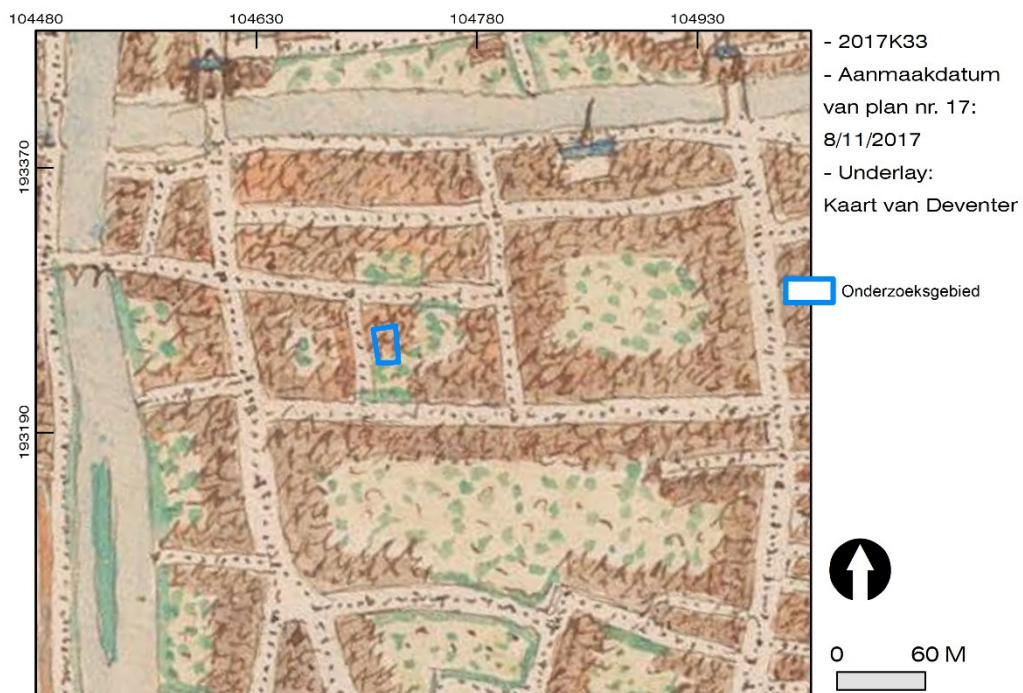
4.2.2.2 Kaart van Jacob van Deventer (circa 1560)

Deze kaart van Gent is de eerste plattegrond waarin niet langer het picturale de overhand heeft, maar juist het werkelijke aanzien van de stad getrouw wordt benaderd. De kaarten van Jacob van Deventer waren bedoeld voor militair gebruik en hij verrichtte hiervoor tal van metingen met een opmerkelijke nauwkeurigheid als resultaat. Het verloop van het wegennet en de verhoudingen tussen de bouwblokken worden minutieus aangehouden.

Op het kaartmateriaal is een lichte verschuiving in zuidelijke richting waar te nemen, waardoor het projectgebied iets noordelijker wordt weergegeven. In werkelijkheid bevindt het projectgebied zich op de hoek van het Rozendaalken en de Bagattenstraat. Op deze kaart wordt het projectgebied weergegeven als onbebouwd. En ook aan de Jeruzalemstraat (de straat ten noorden van het projectgebied en parallel aan de Bagattenstraat) bevindt zich nog een open zone. Mogelijks betreft het een oudere situatie dan deze die op het Panoramisch Gezicht van Gent wordt weergegeven. Of is hier eerder sprake van artistieke vrijheid waarbij de locatie van de bebouwing niet exact wordt weergegeven, maar eerder een

¹⁷ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2e/Hires_1534_STAM_GENT.jpg

aanduiding geeft dat er een combinatie van bebouwing met open ruimtes aanwezig is?

Figuur 18. Situering van het projectgebied ten opzichte van de kaart van Jacob van Deventer.¹⁸

¹⁸ https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Map_of_Ghent_by_Jacob_van_Deventer

4.2.2.3 Kaart van Horenbault (1619)

In opdracht van het stadsbestuur vervaardigde Jacques Horenbault -schilder, landmeter en kaartenmaker- een nauwkeurige kaart van Gent. Deze kaart omvatte de binnenstad en het volledige omliggende platteland waarover de stad zeggenschap had. De kaart toont een aaneengesloten huizenblok, met een open binnenruimte die een gebruik als tuin lijkt te hebben.

Figuur 19. Situering van het projectgebied ten opzichte van de kaart van Horenbault.¹⁹

¹⁹ Charles L. e.a., 2008. *Van walsites en speelhoven. Het Vrije van Gent bij Jacques Horenbault (1619), De Zwarte Doos, Gent.*

4.2.2.4 Kaart van Hondius en Sanderus (1641)

In 1641 graveerde Hendrik Hondius de Jonge (1597-1651) een plan met als titel *Gandavum urbis Antiqua*. De opdracht ging uit van Antonius Sanderus, die er een verkleining van maakte voor zijn *Flandria Illustrata*. De weergave van het projectgebied op de kaart van Hondius is zeer gelijkaardig aan deze die zichtbaar is op de kaart van Horenbault.

Figuur 20. Situering van het projectgebied ten opzichte van de kaart van Hondius.²⁰

²⁰

https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Maps_of_Ghent_by_Hendrik_Hondius#/media/File:Map_of_Ghent_by_Hondius.jpg

4.2.2.5 Kaart van Villaret (1745-1748)

De Villaretkaart is genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers van deze kaart die tot stand kwam na één van de Franse veroveringstochten door onze gewesten. De Fransen kregen de controle over ons territorium gedurende enkele jaren, tijdens dewelke zij de pas veroverde gebieden in kaart brachten. Door de zin voor detail bieden deze kaarten een uniek zicht op onze gewesten.

Op de kaart van Villaret, zoals gegeorefereerd op Geopunt, is een verschuiving van het kaartmateriaal in noordoostelijke richting zichtbaar, waardoor het onderzoeksgebied wordt afgebeeld in een soort van tuinengebied. In werkelijkheid ligt het projectgebied op de hoek van een volledig ingesloten huizenblok. De detailweergave van de kaart is echter vrij beperkt, waardoor geen uitspraken kunnen gedaan worden met betrekking tot het binnengebied.

Figuur 21. Situering van het projectgebied ten opzichte van de kaart van Villaret.²¹

²¹ <http://www.geopunt.be/>

4.2.2.6 Atlas van Ferraris (1777)

Deze kaart kwam tot stand in opdracht van keizerin Maria-Theresia en keizer Jozef II. Onder leiding van generaal Joseph-Jean François graaf de Ferraris werden de Oostenrijkse Nederlanden voor het eerst systematisch en grootschalig gekarteerd. Op de kaart van Ferraris, zoals gegeorefereerd door Geopunt, is een lichte verschuiving in oostelijke richting zichtbaar. Het huizenblok wordt zo goed als volledig aaneengesloten weergegeven, met uitzondering van een smalle toegang die zich in het noordelijk deel van de straat Rozendaalken bevindt. Het binnengebied staat gekarteerd als tuinderij.

38

Figuur 22. Situering van het projectgebied ten opzichte van de kaart van Ferraris.²²

²² <http://www.geopunt.be/>

4.2.2.7 Plan van Goethals (1796)

Deze Nederlandstalige kaart werd getekend door landmeter Georges Goethals en toont een nieuwe stad, met onder andere de aanleg van de Coupure. Nieuw aan dit stadsplan was de gedetailleerde weergave van de straatnamen. Zowel de Bagattenstraat als het Rozendaalken worden als dusdanig benoemd. Het projectgebied zelf wordt opnieuw weergegeven als onderdeel van een aaneengesloten huizenblok met een open ruimte op het binnenplein.

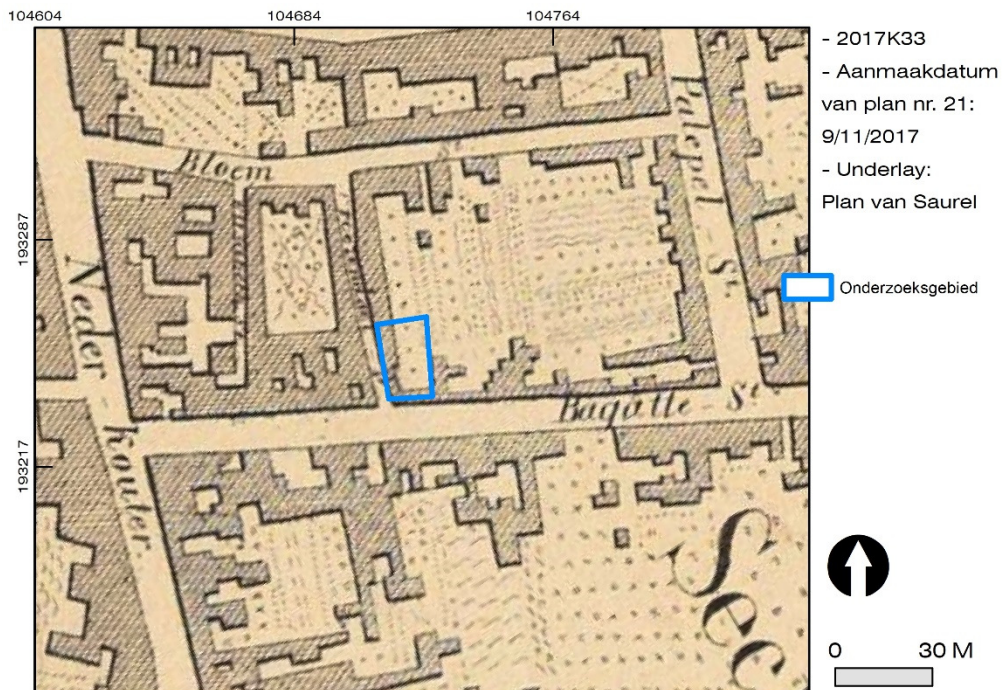
Figuur 23. Situering van het projectgebied ten opzichte van het Plan van Goethals.²³

²³https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Maps_of_Ghent_by_G._Goethals#/media/File:Ghent_1796_map_Goethals.jpg

4.2.2.8 Plan van Saurel (1849)

Dit plan, dat werd opgesteld door landmeter B.J. Saurel in 1849, geeft een aantal grondige wijzigingen binnen de stad weer.

Ter hoogte van het projectgebied wordt aaneengesloten bebouwing weergegeven, opnieuw met een open binnengebied op het achterplan. Het huizenblok is toegankelijk via verschillende kleine steegjes, waarvan de meeste zich bevinden aan de huidige Jeruzalemstraat, die op dit plan de benaming “Bloemstraat” krijgt.

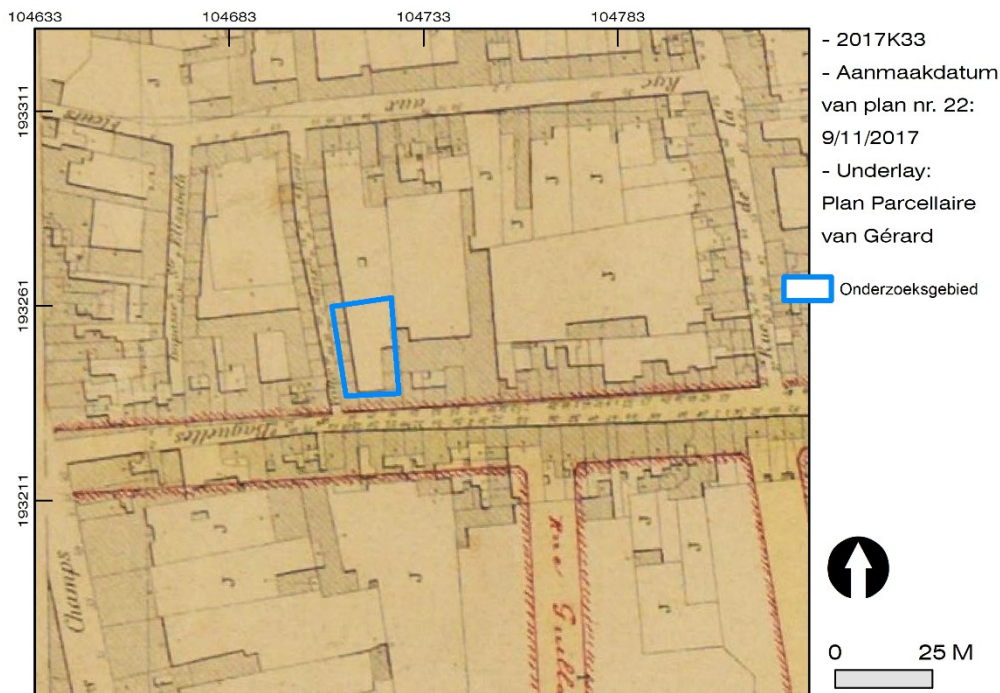
Figuur 24. Situering van het projectgebied ten opzichte van de kaart van Saurel.²⁴

²⁴ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6e/Gent%2C_1841%2C_by_Saurel.jpg

4.2.2.9 Plan parcellaire de la ville de Gand et d'une partie de sa banlieue (1854)

Dit is het eerste kadastraal plan van de stad Gent sinds de introductie van het Belgische kadaster in 1835. Het werd getekend door P. Gérard, inspecteur bij het kadaster van Oost-Vlaanderen, op basis van kadastrale plannen herzien door L. Gérard, landmeter eerste klas.

De situatie van het projectgebied is nauwelijks gewijzigd. Het huizenblok is nog steeds toegankelijk via enkele kleine steegjes ter hoogte van de huidige Jeruzalemstraat, die hier de "Rue aux Flours" wordt genoemd. Er kunnen geen uitspraken gedaan worden over het gebruik van het binnengebied, behalve dan dat het een open ruimte betrof. Het lijkt er wel op alsof deze open ruimte geleidelijk aan wordt bebouwd. De Bagattenstraat wordt hier eveneens in de Franse taal weergegeven, met name "Rue des Baguettes".

41

Figuur 25. Situering van het projectgebied ten opzichte van het parcellair plan van Gérard.²⁵

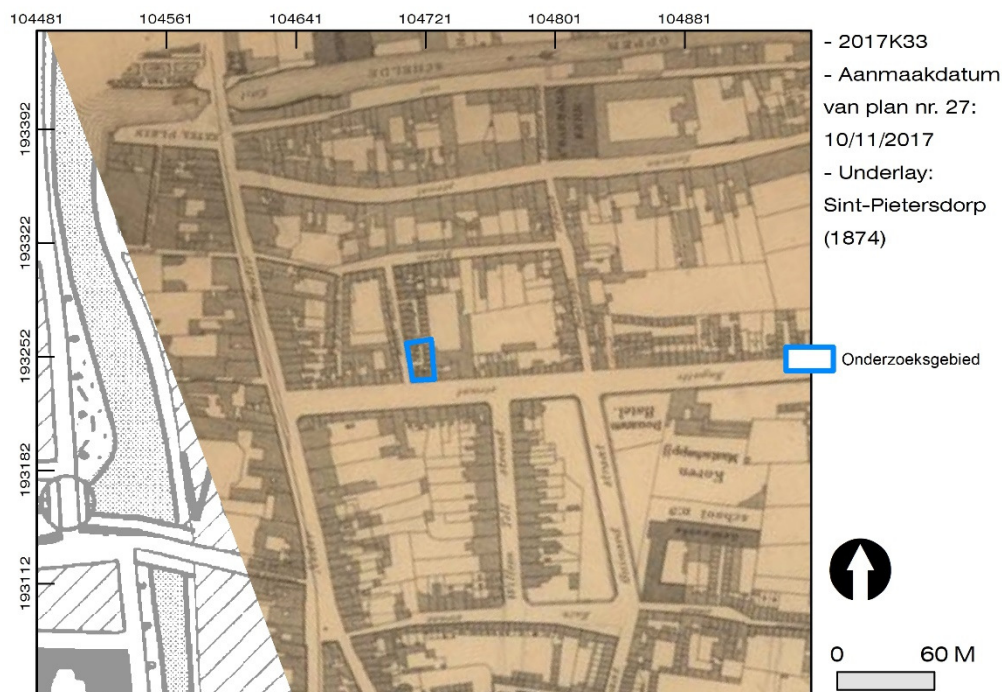
²⁵

https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Map_of_Ghent_by_G%C3%A9rard_%26_Corvillain#/media/File:Map_of_Ghent_by_Corvillain_part_3.jpg

4.2.2.10 Kaart van het Sint-Pietersdorp (1874)

Deze kaart van het “Nieuwkwartier ontworpen op de gronden der vesting” werd opgesteld door Ingenieur Bestuurder van Stadswerken J. Hofman en toont de 19^e-eeuwse situatie van het voormalige Sint-Pietersdorp. De kaart geeft een vrij duidelijk beeld van het huizenblok tussen de Bagattenstraat en de Jeruzalemstraat. Het huizenblok is volledig aaneengesloten en kent een toegang vanuit de Jeruzalemstraat.

Specifiek voor het projectgebied lijkt sprake te zijn van een soort beluikindeling: vanuit het Rozendaalken is een toegang tot het huizenblok aanwezig, die vervolgens in noordelijke richting afdraait. Ten noorden van het projectgebied bevindt zich een tweede beluik, dat tot op heden blijft bestaan. Dit steegbeluik met verankerde, witgekalkte arbeiderswoningen dateert van 1865.²⁶

42

Figuur 26. Situering van het projectgebied ten opzichte van een kaart van het Sint-Pietersdorp uit 1874.²⁷

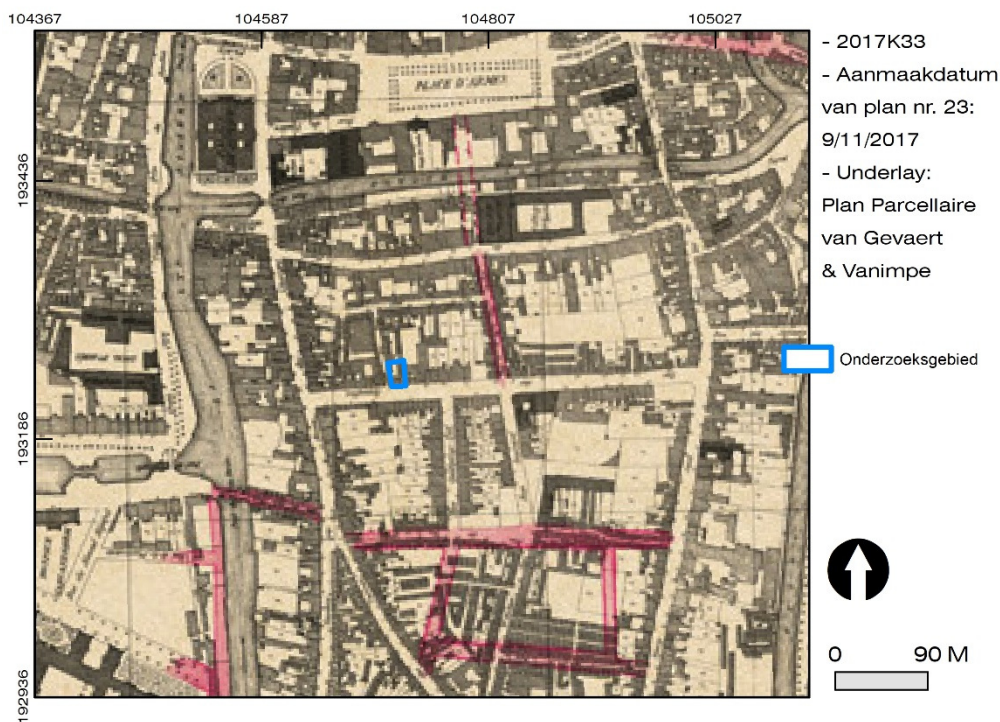
²⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Arbeiderswoningen in steegbeluik [online] <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/21047> (geraadpleegd op 18-03-2021).

²⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Sint-Pietersdorp#/media/File:Map_of_Ghent,_Belgium,_1874.jpg

4.2.2.11 Plan parcellaire van Gevaert & Vanimpe (1878)

Op de kaarten van Popp (1842-1879) staat de Gentse stadskern niet gekarteerd. Uit deze periode is wel het parcellair plan van J. Gevaert en A. Vanimpe beschikbaar. Deze toezichters van bruggen en wegen baseerden zich op het parcellair plan van Gérard dat hoger reeds aan bod kwam (cf. supra). Het nieuwe plan brengt een groot aantal 19e-eeuwse stedenbouwkundige ingrepen in beeld, voornamelijk in het vroegere rurale gebied.

De toegangswegels voor het huizenblok in de huidige Jeruzalemstraat lijken verdwenen te zijn. Een nieuwe toegang bevindt zich in de Bagattenstraat, nabij de hoek met de huidige Pollepelstraat (ten oosten van het projectgebied). Ter hoogte van het projectgebied is de situatie ongewijzigd ten opzichte van de kaart van het Sint-Pietersdorp uit 1874.

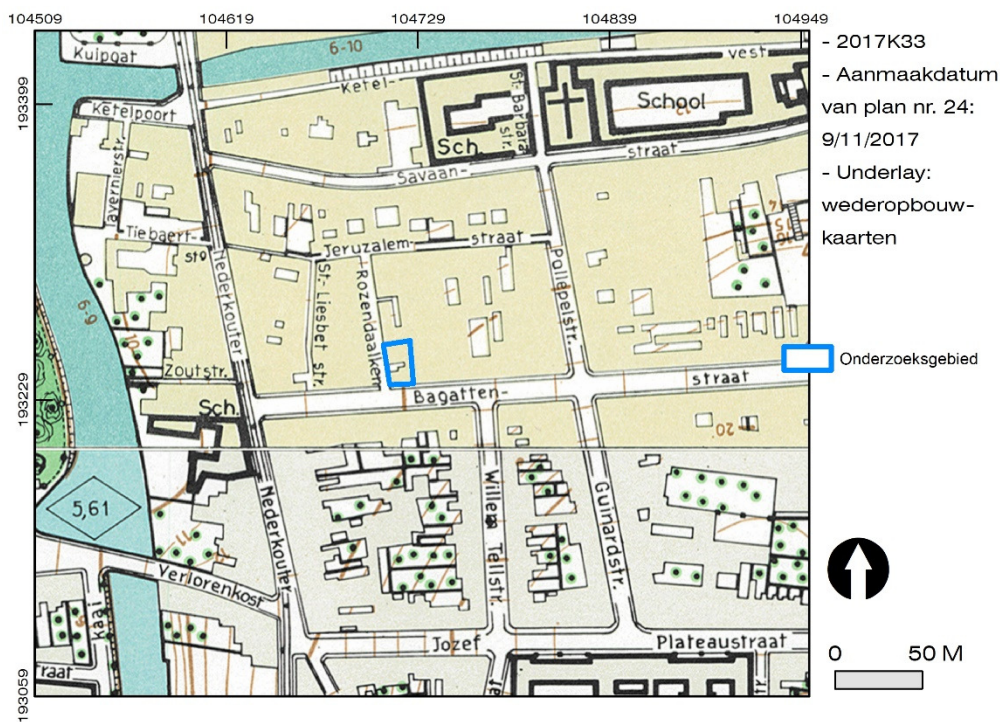

Figuur 27. Situering van het projectgebied ten opzichte van het Plan parcellaire van Gevaert en Vanimpe.²⁸

²⁸ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/66/Ghent%2C_1878_poster.jpg

4.2.2.12 Topografische kaarten Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw (1950-1970)

Tussen 1950 en 1970 heeft het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw een aantal topografische kaarten opgemaakt. Slechts de kustlijn en een aantal stedelijke gebieden, waaronder ook de stad Gent, werden gekarteerd. Het huizenblok is zo goed als volledig aaneengesloten, en ook de binnenruimte lijkt volledig volgebouwd te zijn. Min of meer centraal binnen het projectgebied is een kleine open ruimte zichtbaar, die toegankelijk is vanaf het Rozendaalken.

Figuur 28. Situering van het projectgebied ten opzichte van de topografische kaarten van het MOW.²⁹

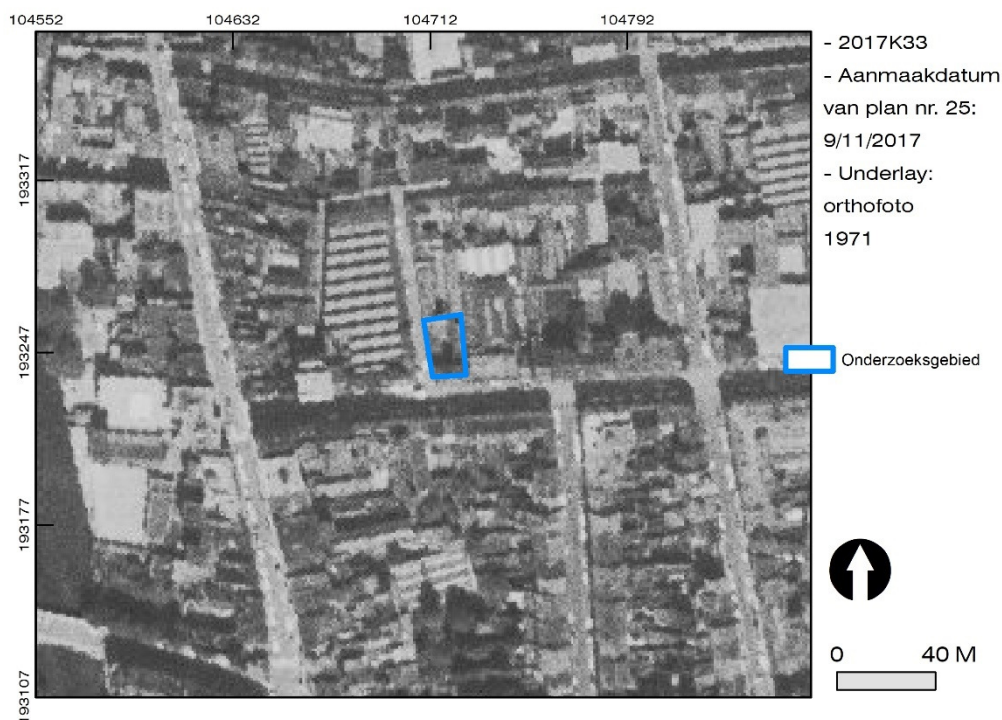
²⁹ <http://www.geopunt.be/>

4.2.3 Relevante luchtfoto's

Na het onderzoek van het kaartmateriaal, dat steeds met een zweem van artistieke vrijheid en de harde realiteit van verschuivingen in het georefereren beladen is, kunnen ook enkele luchtfoto's onderzocht worden. De publiek beschikbare foto's kunnen immers aangewend worden om de meer recente aanpassingen in het onderzoeksgebied te bekijken. Het is zo dat de fotografie zich pas in de tweede helft van de 19^e eeuw ontwikkeld heeft en dat de luchtfotografie pas in de Eerste Wereldoorlog een hogere vlucht heeft genomen. Voor het onderzoeksgebied zijn vermoedelijk wel luchtfoto's uit de Eerste en Tweede Wereldoorlog beschikbaar, maar deze zijn niet publiek te consulteren.

4.2.3.1 Orthofoto uit 1971

De luchtfoto in grijs tinten van het gebied in 1971 is niet zo duidelijk op detailniveau. Toch kan, op basis van de zichtbare schaduwen, met vrij grote zekerheid gesteld worden dat er nog bebouwing aanwezig is binnen het projectgebied. Er is namelijk sprake van een langwerpig gebouw dat parallel aan de Bagattenstraat gelegen is. Meer details biedt deze orthofoto echter niet.

Figuur 29. Situering van het projectgebied op de luchtfoto uit 1971.

4.2.3.2 Orthofoto uit 1990

De luchtfoto uit 1990 geeft een volledig andere situatie: de bebouwing is volledig verdwenen, en het projectgebied wordt ogenschijnlijk reeds in gebruik genomen als parking. Dit is tevens de situatie zoals deze tot op heden bestaat en zoals deze tijdens het plaatsbezoek in 2017 werd aangetroffen.

Figuur 30. Situering van het projectgebied op de luchtfoto uit 1990.

Het raadplegen van de luchtfoto's uit 2010-2016 heeft dan ook geen nieuwe inzichten opgeleverd. Uit bovenstaande hoofdstukken blijkt dat er reeds sinds de 16^e eeuw en waarschijnlijk sinds de late middeleeuwen bewoning binnen het onderzoeksgebied aanwezig was. Voor een inschatting van de mogelijkheid tot het aantreffen van sporen uit oudere perioden, dienen de archeologische indicatoren in de dichte nabijheid van het onderzoeksgebied te worden onderzocht.

4.3 Archeologische situering van het onderzochte gebied

Binnen of belendend aan het onderzoeksgebied zijn geen archeologische sites gekend. Het onderzoeksgebied valt echter wel binnen de vastgestelde archeologische zone van de stad Gent (ID: 140021). Tevens werd in de nabije omgeving van het projectgebied reeds heel wat archeologisch onderzoek verricht.

Eerst en vooral werd al een aantal archeologische vaststellingen (CAI Locatie 333496) gedaan over de volledige lengte van de Bagattenstraat naar aanleiding van de aanleg van gasleidingen op het einde van de jaren '70 van vorige eeuw. Daarbij werden onder andere funderingsmuren, opgevulde kelders en doorgebroken gewelven aangetroffen die in verband gebracht kunnen worden met de alhier aanwezige 19^e-eeuwse bebouwing. Tevens werd vastgesteld dat het centrale gedeelte van de straat genivelleerd werd aangezien daar enkel de onverstoorde natuurlijke bodem werd aangetroffen. Deze werkzaamheden hangen vermoedelijk samen met het verbreden van de straat in het verleden (i.e. 1861, cf. §Algemene historische situering).³⁰ Tijdens diezelfde werkzaamheden werden op de hoek met de Nederkouter de resten van een gemetselde put aangetroffen (CAI Locatie 333494), die mogelijk geïnterpreteerd kan worden als een beer- of afvalput. In samenhang hiermee werd tevens een groot aantal scherven aardewerk aangetroffen, voornamelijk blauwgrijs en rood aardewerk, alsook enkele fragmenten Siegburg-steengoed. Deze vondsten kunnen gedateerd worden in de late middeleeuwen.³¹ Aan het andere einde van de Bagattenstraat, op de hoek met de Sint-Pietersnieuwstraat werden enkele fragmenten aardewerk (CAI Locatie 333495) aangetroffen die in de 16^e eeuw gedateerd werden. Deze concentratie bestaat eveneens uit blauwgrijs aardewerk en werd aangetroffen in opgevulde bouwsleuven die in de natuurlijke bodem waren uitgegraven.³²

³⁰ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333496>

³¹ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333494>

³² <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333495>

Figuur 31. Situering van de voor het onderzoeksgebied relevante CAI-meldingen ten opzichte van het onderzoeksgebied.

Op de tegenovergestelde hoek van de Bagattenstraat en het Rozendaalken werd eveneens archeologisch onderzoek (CAI Locatie 163391) uitgevoerd, naar aanleiding van de bouw van een nieuw Rijksarchief. Tijdens het proefputtenonderzoek, uitgevoerd in 2012, werden bebouwingssporen aangetroffen die -op basis van het aangetroffen rood en grijs aardewerk- gedateerd kunnen worden in de 12^e-13^e eeuw. Tevens werden bewoningssporen uit de 16^e eeuw aangetroffen.³³ Aangezien de archeologisch waardevolle elementen binnen deze zone gedocumenteerd werden in het kader van een archeologisch onderzoek, staat het gebied ondertussen gekarteerd als een “Gebied Geen Archeologie”.

Ook ten noorden en ten noordoosten van het huidige projectgebied worden twee zones als GGA gekarteerd. Ook hier gebeurde deze vaststelling nadat archeologisch onderzoek werd uitgevoerd. Dit onderzoek is echter nog niet opgenomen in de databank van de Centraal Archeologische Inventaris.

Ter hoogte van CAI Locatie 160584, geprangd tussen de Savaanstraat en de Ketelvest, werden 12^e-eeuwse sporen aangetroffen die aantonen dat het gebied op dat ogenblik in gebruik was als een agrarische zone tussen het Sint-Pietersdorp en de toenmalige stad Gent. Het betreft aanwijzingen voor een eerste landindeling die in verband gebracht kan worden met de toenmalige bewoning aan de

³³ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/163391>

Walpoortstraat die toen de voornaamste verbinding vormde tussen de stad en het Sint-Pietersdorp. Sporen uit de 13^e eeuw wijzen op toenemende activiteit in dit gebied, waaronder sprake is van zandontginning. Het gebied zelf blijft echter onbebouwd, en blijft in gebruik als tuin voor de achtererven van de woningen aan de Walpoortstraat. In de aangetroffen cultuurlagen werd tevens een vrij grote hoeveelheid handgevormd aardewerk aangetroffen dat in de IJzertijd gedateerd werd. Dit wijst op de mogelijke aanwezigheid van een ijzertijd nederzetting in de nabije omgeving van dit gebied. Tot slot kan nog melding gemaakt worden van de vondst van een Romeins crematiegraf.³⁴ Hoewel het hierbij om een geïsoleerd graf lijkt te gaan, moet rekening gehouden worden met het feit dat er op en in de omgeving van de Blandijnberg regelmatig archeologica uit de Romeinse periode aan het licht komen.³⁵

Het hier besproken archeologisch onderzoek is zeker en vast niet het enige dat in de (ruimere) omgeving van het projectgebied werd uitgevoerd. Echter, een bespreking van al het uitgevoerde onderzoek zou buiten de radius van het huidige onderzoeksgebied vallen. Er is dus geopteerd om de bespreking te beperken tot de meest nabije onderzoeken, wat voldoende is om gefundeerde uitspraken te doen omtrent het archeologisch potentieel van het projectgebied.

Algemeen kan gesteld worden dat het archeologisch onderzoek in de stad Gent nog steeds heel veel bijkomende kenniswinst oplevert en steeds nieuwe inzichten verschaft in wat men denkt te weten over de ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis van de stad. Ondanks de vele recente (20^e-eeuwse) verstoringen, zijn nog heel wat oudere sporen op een dieper niveau terug te vinden. Dit bewijst ook het onderzoek tussen de Bagattenstraat en de Ketelvest, waar het archeologisch niveau zich bevond onder een 20^e-eeuws verstoringspakket van maar liefst 2 meter dik. Deze oudere sporen kunnen het hiaat in de kennis van de oudste geschiedenis van de stad opvullen.

³⁴ Bradt T., 2012. *Gent Savaanstraat (Oost-Vlaanderen)*, in *Archaeologia Mediaevalis* 35, Gent.

³⁵ *Schriftelijke mededeling van Geert Vermeiren, waarnemend directeur Dienst Stadsarcheologie Gent, dd. 7/11/2017.*

4.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Men kan zich dus afvragen of er middels het raadplegen van de historische data, de historische kaarten, de luchtfoto's en de gekende archeologische gegevens voldoende elementen zijn om de historische en archeologische realiteit van het huidige onderzoeksgebied te bepalen.

In eerste instantie kan men op basis van luchtfotografische en cartografische gegevens stellen dat de bebouwing binnen het onderzoeksgebied reeds aan het einde van de 20^e eeuw verdwenen was.

De huidige situatie als een parking gaat dus terug tot de periode waarin Gent nog een grijze postindustriële stad was. Voorafgaand aan deze weinig aantrekkelijke situatie moet het onderzoeksgebied grotendeels tot volledig bebouwd zijn geweest, een situatie die op basis van cartografische gegevens teruggaat tot de 16^e eeuw. Er zijn geen oudere kaarten beschikbaar, maar men kan vermoeden dat deze bebouwing reeds eerder binnen het onderzoeksgebied aanwezig was. Er is dus een reële verwachting voor het aantreffen van sporen uit de 16^e tot 19^e eeuw, of ouder. Het gaat om de resten van een huizenblok, waarbij de bebouwing zich hoofdzakelijk langs de Bagattenstraat en het Rozendaalken bevond, met tuinen in noordoostelijke richting. Gezien de beperkte oppervlakte van het onderzoeksgebied moet men zich echter afvragen in hoeverre het onderzoeksgebied niet volledig binnen de zone van de historische bebouwing valt. Desalniettemin bestaat de kans dat er binnen dit onderzoeksgebied resten van deze historische bebouwing worden aangetroffen en op basis van het kaartmateriaal kan niet worden uitgesloten dat deze ook teruggaan op een situatie uit de late middeleeuwen.

Op basis van de archeologische indicatoren in de dichte omgeving kan worden besloten dat het gebied in de 12^e en 13^e eeuw reeds druk in gebruik was, er is sprake van bewoning van het Sint-Pietersdorp en deze sporen kunnen zich in leeflagen en ophogingspakketten (zogenaamde “zwarte lagen”) bevinden. Ook deze kunnen binnen het onderzoeksgebied voorkomen en hebben een goede bewaring van archeologische sporen en relictten tot gevolg. Bovendien is uit archeologisch onderzoek in het verleden gebleken dat onder deze leeflagen of afvallagen ook oudere sporen dan middeleeuwse sporen aangetroffen kunnen worden, het gaat dan om sporen uit de IJzertijd en de Romeinse periode. In het geval van een sterk verstedelijkt gebied als Gent kunnen de kleinste resten uit deze periode (residueel aardewerk, een geïsoleerd crematiegraf, ...) een belangrijke bron van informatie over de ontstaansgeschiedenis van de stad opleveren.

Bovenstaande gegevens vormen dus een zekere verwachting voor de aanwezigheid van archeologische sporen en structuren.

4.5 Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed

Op basis van de geologische, bodemkundige, historische en archeologische parameters kunnen onderstaande stellingen worden opgemaakt.

1. Het onderzoeksgebied bevindt zich in een oude gradiëntsituatie tussen de Blandijnberg en het overstromingsgebied van de Schelde.
2. In de directe omgeving zijn sporen aangetroffen uit de IJzertijd en de inheems-Romeinse periode. Deze sporen geven blijk van de vroegste bewoners van wat later Gent zou worden.
3. De kans op een goede bewaring van dergelijke oude sporen is mogelijk, want er is hoogstwaarschijnlijk een leeflaag, afvallaag of “zwarte laag” aanwezig die een dik afdekkend pakket heeft gevormd, waarbinnen en waaronder de oudere archeologische sporen en relictten bewaard zijn.
4. Het cartografisch materiaal toont een doorlopende bewoning van het onderzoeksgebied sinds de 16^e eeuw. Dit gaat waarschijnlijk terug op een situatie uit de 13^e eeuw.
5. Er is een afbraak en braakligging van het onderzoeksgebied aan het einde van de 20^e eeuw, dit biedt goede kansen op bewaarde sporen en structuren uit de voornoemde periodes.

51

Hieruit kan worden besloten dat er binnen het onderzoeksgebied een reële kans is op het aantreffen van archeologische sporen en structuren. Om deze archeologische sporen en structuren te kennen en gepaste maatregelen voor het behoud of onderzoek op te stellen, is een prospectie met ingreep in de bodem noodzakelijk.

Op basis van bovenstaande gegevens is het immers niet mogelijk om de aan- of afwezigheid van deze sites finaal uit te sluiten. Het stoffelijk vaststellen en waarderen van de mogelijk aanwezige archeologische sporen is dus noodzakelijk en aangezien dit heden niet mogelijk is (zie §Beschrijvend gedeelte) dient dit in een uitgesteld traject te gebeuren.

Voor een gedetailleerde bespreking van de maatregelen wordt verwezen naar het onderdeel **Programma van Maatregelen** van deze archeologienota (zie §Inleiding).

5 BESLUIT

5.1 Antwoord op de onderzoeksvragen

Aan het begin van deze bureaustudie (zie §Onderzoeksopdracht) werden enkele elementaire onderzoeksvragen gesteld, die in de loop van de tekst gaandeweg beantwoord zijn. Hier worden deze bij wijze van besluit hernomen en beantwoord.

- *Welke aanwijzingen bieden de bestaande landschappelijke en geologische bronnen aangaande de bewaringstoestand van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed?*

Het onderzoeksgebied bevindt zich landschappelijk op een overgangssituatie (gradiënt) tussen de Blandijnberg en de alluviale vlakte van de Schelde. Deze overgangssituaties zijn locaties waar zowel dier als mens steeds door worden aangetrokken.

- *Welke aanwijzingen bieden de bestaande historische en archeologische bronnen over het aanwezige archeologisch erfgoed?*

De beschikbare archeologische, historische en cartografische bronnen geven aan dat het onderzoeksgebied al sinds de late IJzertijd bewoond/bewerkt werd. De vondst van een Romeins crematiegraf vlakbij het onderzoeksgebied geeft aan dat de voet van de noordelijke helling van de Blandijnberg mogelijk als grafveld in gebruik was. Voor de vroege middeleeuwen zijn er voorlopig geen archeologische indicatoren, maar vanaf de 12^e en 13^e eeuw zijn er opnieuw aanwijzingen voor bewoning in de dichte nabijheid van het onderzoeksgebied. Daarna is er waarschijnlijk een doorlopende bewoning tot het einde van de 20^e eeuw, wanneer de daar aanwezige gebouwen worden afgebroken.

- *Wat is de impact van de geplande werken op het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed?*

De geplande werken hebben een volledige verstoring van het bodemarchief tot gevolg. De eventueel aanwezige archeologische sporen en structuren zullen dus ook verloren gaan.

- *Is vervolgonderzoek noodzakelijk? Zo ja, welke is de te volgen strategie?*

Een prospectie met ingreep in de bodem is noodzakelijk, aangezien in deze fase (uitgesteld traject) de aan- of afwezigheid van archeologische sporen niet met zekerheid kan worden vastgesteld. De kans is groot dat er binnen het onderzoeksgebied, ondanks de kleine oppervlakte, archeologische sporen en structuren aanwezig zijn. Om deze te kennen en correcte maatregelen in het kader van de geplande werken te kunnen formuleren, is een prospectie met ingreep in de bodem noodzakelijk. De hierbij te volgen strategie wordt uitgetekend in het onderdeel **Programma van Maatregelen**.

5.2 Besluit voor een algemeen publiek

Naar aanleiding van de geplande bouw van een studentencomplex op de hoek van het Rozendaalken en de Bagattenstraat in Gent is door Hembyse Archeologie onderzocht wat het archeologisch kennispotentieel van de site is en wat de te nemen maatregelen zijn om het kennispotentieel te vrijwaren.

Uit het bureauonderzoek bleek dat het onderzoeksgebied doorlopend is bewoond sinds de 16^e eeuw, waarbij deze bewoning waarschijnlijk reeds tot de 13^e eeuw teruggaat. Het onderzoeksgebied maakte deel uit van het Sint-Pietersdorp en al vroeg in de Gentse geschiedenis waren woningen langs de straatzijde aanwezig, met tuintjes in het binnengebied. Het onderzoeksgebied bevindt zich op de locatie van de huizen langs de straatzijde.

Er is tevens een kans dat er binnen het onderzoeksgebied sporen uit een nog verder verleden worden aangetroffen: bij archeologisch onderzoek in de directe nabijheid werden sporen uit de Romeinse periode en de IJzertijd aangetroffen. Dit strookt met de landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied, beneden op de noordelijke helling van de Blandijnberg. Gezien de mogelijke aanwezigheid van een dik afdekkend pakket, ook gekend als een “zwarte laag”, is de kans op het aantreffen van oudere sporen en structuren vrij groot. Om vast te stellen of deze sporen en structuren er zijn en hoe ze bewaard zijn is een prospectie met ingreep in de bodem noodzakelijk, de historische en cartografische bronnen zijn hiervoor niet voldoende. Deze prospectie dient te gebeuren wanneer de stedenbouwkundige vergunning is afgeleverd en de bestaande verharding verwijderd is. Dan zal ten volle duidelijk kunnen worden wat het archeologisch kennispotentieel van de site is en kan deze kennis voor de toekomst worden bewaard.

6 BIBLIOGRAFIE

Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Arbeiderswoningen in steegbeluik* [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/21047> (geraadpleegd op 18-03-2021).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Gent – middeleeuwse stadskern* [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121063> (geraadpleegd op 18-03-2021).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Historische stadskern van Gent* [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140021> (geraadpleegd op 19-03-2021).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Ketelvest* [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/103125> (geraadpleegd op 18-03-2021).

Antrop M., 2002. *Traditionele landschappen van het Vlaamse Gewest, Versie 6.1*, opgemaakt door de Vakgroep Geografie van de UGent.

Bradt T., 2012. *Gent Savaanstraat (Oost-Vlaanderen)*, in *Archaeologia Mediaevalis* 35, Gent.

Charles L. e.a., 2008. *Van walsites en speelhoven. Het Vrije van Gent bij Jacques Horenbault (1619)*, De Zwarte Doos, Gent.

Charles L. & Laleman M.C., 2006. *Het Gent boek*, Waanders Uitgevers, Zwolle.

Crombé Ph. & Herremans D., 2017. *De Schelde. Stroom in verandering. Mens, landschap en klimaat van prehistorie tot nu.*, Gent.

Haecon, in samenwerking met Prof. Dr. De Moor G., 2000. *Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart, kaartblad 22 Gent*, Vlaamse Overheid, dienst Natuurlijke Rijkdommen, Brussel.

Laleman M.C., 2014. *Het Panoramisch Gezicht op Gent 1534*, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde* LXVIII, Gent, p. 165-207.

Vandeputte O., 1995. *Gids voor Vlaanderen. Toeristische en culturele gids van de Vlaamse gemeenten*, Uitgeverij Lannoo, Tielt.

Van Ranst E. & Sys C., 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Universiteit Gent, Gent.

Van Zijverden W. & De Moor J., 2014. *Het groot profielenboek; Fysische geografie voor archeologen*, Leiden.

VMM, 2008. *Grondwater in Vlaanderen: het Centraal Vlaams Systeem*, Vlaamse Milieumaatschappij, Aalst.

Online bronnen:

<http://www.geopunt.be/>

<https://www.dov.vlaanderen.be/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/>

<http://uurl.kbr.be>

<https://stad.gent/>

https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent

7 LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het Gewestplan. ..	7
Figuur 2. Inplantingsplannen en doorsnede (noord-zuid) van de geplande toestand.	10
Figuur 3. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het landgebruik van de regio. Onder: foto van de situatie in oktober 2017 bij het plaatsbezoek. ...	11
Figuur 4. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het bodembedekkingsbestand van de regio.	12
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de traditionele landschappenkaart.	15
Figuur 6. Situering van het projectgebied op het DTM II.	17
Figuur 7. Situering van het projectgebied op het DTM II.	18
Figuur 8. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de hydrografische atlas.	19
Figuur 9. Erosiegevoeligheid van het onderzoeksgebied in twee kaarten.	21
Figuur 10. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.	23
Figuur 11. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.	24
Figuur 12. Situering van het projectgebied op de samengestelde quartair profieltype kaart.	25
Figuur 13. Situering van het projectgebied op de bodemkaart.	26
Figuur 14. Situering van DOV-boringen ten opzichte van het projectgebied.	28
Figuur 15. Foto van één van de twee bewaarde grensstenen die verwerkt is in de gevel van het Sint-Barbaracollege, gelegen tussen de Ketelvest en de Savaanstraat.	30
Figuur 16. Het Panoramisch Gezicht op Gent.	32
Figuur 17. Situering van het projectgebied ten opzichte van het Panoramisch Gezicht op Gent (detail).	33
Figuur 18. Situering van het projectgebied ten opzichte van de kaart van Jacob van Deventer.	34
Figuur 19. Situering van het projectgebied ten opzichte van de kaart van Horenbault.	35
Figuur 20. Situering van het projectgebied ten opzichte van de kaart van Hondius.	36
Figuur 21. Situering van het projectgebied ten opzichte van de kaart van Villaret.	37
Figuur 22. Situering van het projectgebied ten opzichte van de kaart van Ferraris.	38
Figuur 23. Situering van het projectgebied ten opzichte van het Plan van Goethals.	39
Figuur 24. Situering van het projectgebied ten opzichte van de kaart van Saurel.	40
Figuur 25. Situering van het projectgebied ten opzichte van het parcellair plan van Gérard.	41

Figuur 26. Situering van het projectgebied ten opzichte van een kaart van het Sint-Pietersdorp uit 1874.....	42
Figuur 27. Situering van het projectgebied ten opzichte van het Plan parcellaire van Gevaert en Vanimpe.	43
Figuur 28. Situering van het projectgebied ten opzichte van de topografische kaarten van het MOW.	44
Figuur 29. Situering van het projectgebied op de luchtfoto uit 1971.	45
Figuur 30. Situering van het projectgebied op de luchtfoto uit 1990.	46
Figuur 31. Situering van de voor het onderzoeksgebied relevante CAI-meldingen ten opzichte van het onderzoeksgebied.....	48

8 LIJST VAN BIJLAGEN

1. Inventaris van plannen & kaarten
2. Boorrapporten DOV
3. Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied
4. Kadastrale kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied
5. Inplantingsplannen en doorsneden van de geplande bouwwerken

Hembyse Archeologie is een handelsnaam van Hembyse BV.

Maatschappelijke zetel: Vogelhoekstraat 25A, 9050 Gentbrugge

BTW: BE 0677.720.687

IBAN: BE25890214307282

BIC: VDSP BE 91

Tel. 0032 472 89 97 66

E-mail: info@hembyse.net

Web: www.hembyse.net

HEMBYSE